

IMOVINSKA PRAVA POMORSKOG AGENTA U HRVATSKOM I EUROPSKOM PRAVU S OSOBITIM OSVRTOM NA POSEBNU NAKNADU

KRISTIJAN POLJANEC, mag. iur.*

UDK 656.96:347.79
347.12
DOI 10.21857/mzvktz879
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 16. 3. 2018.
Prihvaćeno za tisak: 13. 6. 2018.

Daje se pregled imovinskih prava pomorskih agenata u pravu RH i pravu EU. Rad polazi od teze kako je pomorski agent složen pojam koji se ne može poistovjetiti s pojmom zastupnika. Pomorski agent objedinjuje funkcije nekoliko vrsta nalogoprimalaca. Takva pravna priroda pomorskog agenta determinira njegova imovinska prava. Potpuni uvid u imovinska prava pomorskog agenta moguć je analizom podredno primjenjivih propisa građanskog odnosno trgovačkog prava. Autor analizira domaće i europske propise, opće uvjete poslovanja udruženja pomorskih agenata, dokumente, praksu Suda EU te praksu američkih sudova. Rezultat takvog pristupa pokazuje da je lista imovinskih prava pomorskog agenta šira od liste imovinskih prava koje pomorski agent ima prema Pomorskom zakoniku. Rad istražuje je li i u kojoj mjeri Direktiva o samozaposlenim trgovačkim zastupnicima primjenjiva na pomorske agente. Daje se osvrt na institut posebne naknade i njegovu ulogu u pravu (pomorske) agencije. Rezultat razmatranja ukazuje kako Direktiva jest primjenjiva na pomorske agente, uključujući agente-posrednike. Autor zaključuje da je pomorski agent specifični subjekt pomorsko-pravnog prometa, koji objedinjuje zastupničku, posredničku i pomoćnu funkciju. Takav pravni položaj pomorskog agenta implicira kako on uživa imovinska prava uređena pomorskim, građanskim, trgovačkim pravom i ugovornim pravom EU.

Ključne riječi: pomorski agent; zastupnik; provizija; troškovi; posebna naknada.

* Kristijan Poljanec, mag. iur., asistent, Katedra za pravo, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Trg J. F. Kennedyja 6, 10000 Zagreb; doktorand Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, smjer trgovačko pravo i pravo društava, e-mail: kpoljanec@efzg.hr.

1. UVOD

1.1. Predmet rada i obrazloženje teme

Egzemplifikativni raspon mogućih zaduženja pomorskog agenta,¹ heterogenost pomorskih agenata² i hibridnost njihove pravne prirode³ ukazuju da je pomorski agent složena figura pomorsko-pravnog prometa. Pomorski je agent, ovisno o vrsti pomorske agencije, nositelj prava i obveza.

Ovaj će se rad ograničiti na proučavanje imovinskih prava pomorskih agenata u hrvatskom i europskom pravu s posebnim osvrtom na "zaštitni" institut posebne naknade (engl. *indemnity*). U europskom pravu trgovačkog zastupanja posebno mjesto pripada imovinskopravnoj zaštiti trgovačkih zastupnika kroz nekoliko vrsta imovinskih prava. Kroz praksu Suda Europske unije⁴ jedno od njih – tzv. *indemnity* ili hrvatskim pravnim rječnikom rečeno posebna naknada – ima snagu međunarodno kogentnog prava kojeg uživaju zastupnici koji djeluju na području EU, bez obzira na sjedište principala i bez obzira na ugovoreno mjerodavno pravo.⁵ I pomorski agent uživa navedenu zaštitu, kao i ostala imovinska prava koje Direktiva o samozaposlenim trgovačkim zastupnicima⁶ pred-

¹ Prema čl. 674. Pomorskog zakonika, NN br. 181/2004, 76/2007, 146/2008, 61/2011, 56/2013, 26/2015 (dalje kao: PZ) pomorski agent se obvezuje obavljati pomorsko-agencijske poslove te poslove pomaganja, posredovanja i zastupanja. Prema članku 675. PZ-a pomorski agencijski poslovi jesu posebice oni koji se odnose na plovidbu, brodove i njihovo iskorištavanje, a osobito na: prihvaćanje i otpremanje brodova, posredovanje pri sklapanju ugovora o iskorištavanju brodova, kupoprodaji, gradnji, preinaci i popravku brodova, osiguranju brodova, tereta i interesa, opskrbi zalihami, te na brigu o putnicima.

² Za klasifikaciju agenata v. Borčić, V., *Pomorski agent*, Pomorski fakultet Rijeka, Rijeka, 1992., str. 23-34. Isto Ledić, D., *Pomorski agent, prokurist i trgovački zastupnik – sličnosti i razlike*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, suppl. 2* (2002), str. 21-22. Za klasifikaciju pomorskih agenata u poredbenoj pravnoj znanosti v. pored ostalih Eftestøl-Wilhelmsson, E., Part VII: EC agency law and intermediaries in shipping, *Scandinavian Institute of Maritime Law Yearbook*, 2006., str. 15-38., URL: http://www.helsinki.fi/katti/english/EE-W_Publications/EE-W_SIMPLE_2006.pdf. (22. 1. 2018.).

³ Ona proizlazi upravo iz činjenice kako pomorski agent nije (samo) zastupnik već i obavlja poslove posredovanja te pomaganja, pri čemu se svaka od tih uloga može zasebno pravno kvalificirati. O tome v. više *infra ad* 2.1.

⁴ Dalje kao: EU.

⁵ Presuda u predmetu C-381/98, *Ingmar GB Ltd protiv Eaton Leonard Technologies Inc.*, EU:C:2000:605, para 26.

⁶ Direktiva Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih trgovačkih zastupnika, Službeni list Europskih zajednica, L 382/17, str. 45. Dalje kao: Direktiva.

viđa. Ono što se pritom može činiti problematičnim jest činjenica kako se Direktiva primjenjuje na osobe koje posreduju pri sklapanju ugovora o kupoprodaji robe. Brojni pomorsko-agencijski ugovori ne odnose se isključivo na zastupanje pri kupoprodaji robe već i na zastupanje pri sklapanju drugih ugovora i pružanju usluga. Takvi su primjerice poslovi agenata - posrednika (engl. *shipbrokers*). Stoga je jedan od ciljeva autora istražiti u kojoj mjeri bi se Direktiva i prateća sudska praksa mogla primjenjivati na takve pomorsko-agencijske ugovore i time pružiti imovinskopravnu zaštitu većem broju pomorskih agenata.

Europsko pravo zastupanja uvelike se razvilo kroz praksu Suda EU. Neke od značajnijih presuda Sud je usvojio na primjerima iz poslovanja pomorskih agenata. Stoga je želja autora prikazati europska gledanja na imovinskopравни položaj (pomorskog) agenta.

Obzirom na važnost agenata za moderno pomorsko poslovanje,⁷ potrebno je sustavno prikazati imovinska prava pomorskog agenta prema hrvatskom i europskom ugovornom pravu, posebice imajući u vidu velik broj agenata koji djeluju na području RH i za koje bi, predmnijevano, navedena problematika mogla biti od praktične koristi.⁸

Pomorski agent nije običan zastupnik. Budući da on ima ulogu posrednika te pomagača, treba uzeti da su imovinska prava agenta puno šira od liste koju nalazimo u odredbama PZ-a. Sustavan i sveobuhvatan pristup ovoj materiji iziskuje da se dodatno istraže odredbe ostalih mandatnih ugovora obveznog prava.

1.2. Pregled dosadašnjih istraživanja

U RH ne postoji rad koji bi se specifično bavio imovinskim pravima pomorskih agenata, posebice iz kuta europskog ugovornog prava. Rad o materijalno-pravnim, procesno-pravnim i kolizijsko-pravnim aspektima prava samozaposlenih trgovačkih zastupnika⁹ općenito se bavi imovinskim pravima trgovačkih

⁷ S obzirom da u uvjetima moderne trgovine i plovidbe nije zamislivo da bi brodovlasnici ili zapovjednici brodova sami obavljali niz faktičnih i pravnih poslova vezanih uz teret i otpremu brodova, javila se potreba za profesijom koja će u osnovi pomagati navedenim osobama. Tako Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 3.

⁸ Prema podacima na dan 22. siječnja 2018. Udruga pomorskih agenata Hrvatske trenutačno broji 24 članice. Dalje kao: UPAH. Dostupno na URL: <https://asbac.hr/clanice-2/>. (22. 1. 2018.).

⁹ Poljanec, K., Substantive, procedural and conflict of laws issues of implementation of provisions on commercial agents' rights according to the Directive 86/653/EEC on the coordination of the laws of the Member States related to self-employed commercial agents, *Collection of papers: Economic Integrations, Competition and Cooperation: Accession of the*

zastupnika, bez ulaska u neku specifičnu granu agencije. Imajući u vidu kako su u međuvremenu donesene nove presude Suda EU u području općeg prava agencije, a koje primjenu na odgovarajući način imaju i u pomorskom agencijskom pravu, čini se opravdanim temu imovinskih prava trgovačkih zastupnika staviti u kontekst pomorskih agenata.

Od dosadašnjih istraživanja pomorskih agencija treba istaknuti radove Borčića, Pavića, Ledića, kao i autore koje su obrađivali sudsku praksu hrvatskih sudova.¹⁰ Tako bard znanosti hrvatskog prava pomorskih agencija Borčić daje sustavan i poredbeni prikaz pravnog uređenja profesije pomorskog agenta.¹¹ Daje prikaz povijesnog razvoja profesije, izvora prava, vrsta pomorskih agenata, njihovih prava i dužnosti te odnosa s trećim stranama. Detaljno razrađuje ugovor o pomorskoj agenciji te organizaciju pomorskih agencija. Pavić spominje pomorskog agenta kao jednu od osoba u pomorskom imovinskom pravu.¹² Poredbenim prikazom Ledić obrađuje sličnosti i razlike između pomorskog agenta, zastupnika i prokurista.¹³ Iako u poredbenoj literaturi nema puno radova koji bi se specifično posvetili imovinskim pravima pomorskih agenata u svjetlu europskog prava, treba izdvojiti rad autorice Eftestøl-Wilhelmsson. U radu se autorica bavila imovinskopравnim položajem pomorskih agenata u europskom pravu zastupanja.¹⁴ To pokazuje kako je u poredbenoj književnosti tematika pomorskog agenta te posebno tematika ostvarenja prava na posebnu naknadu u određenoj mjeri zastupljena. To predstavlja dodatan poticaj autoru ovog rada da na odgovarajući način tematiku obradi u okvirima hrvatske pravne znanosti. Moolenaar piše o nizozemskom pristupu glede imovinskopравne zaštite agenata, uključujući

Western Balkan Region to the European Union (ur. Vinko Kandžija; Andrej Kumar, CEMAFI International Association, Nica, 2016, str. 795-811.

¹⁰ Za prikaze presuda v. Marin, J., Obveza plaćanja vozarine na osnovi ugovora o prijevozu stvari, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 39, 153-154 (1999), str. 159-163; Skorupan Wolff, V., Agencijski posao – prikriiveni, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 52, 167 (2013), str. 220-223.; Mudrić, M., Ugovor o pomorskoj agenciji – nevaljana odredba općih uvjeta poslovanja, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 53, 168 (2014), str. 200-203.; Skorupan Wolff, V., Nastupanje pomorskog agenta u ime obiju ugovornih strana, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 48, 163 (2009), str. 215-218.; Skorupan, V., Naknada za korištenje objekata sigurnosti plovidbe, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 45, 160 (2006), str. 162-164.

¹¹ Borčić, *op. cit.*, bilj. 2.

¹² Pavić, D., *Pomorsko imovinsko pravo*, Književni krug Split, Split, 2006., str. 54-57.

¹³ Ledić, D., *op. cit.*, bilj. 2, str. 11-41.

¹⁴ Eftestøl-Wilhelmsson, E., *op. cit.*, bilj. 2.

agente posrednike.¹⁵ O pravnom položaju pomorskih agenata te njihovom pravu na proviziju pišu Baatz i dr.¹⁶ te Anderson.¹⁷

1.3. Ciljevi i hipoteze rada

Cilj rada jest sustavno prikazati imovinska prava pomorskih agenata. Kako bi se ostvario zadani cilj, treba odgovoriti na sljedeća pitanja: kakva je pravna priroda pomorskog agenta?; koji sve to domaći pravni izvori reguliraju potraživanja pomorskih agenata?; postoje li neka kogentna pravila o imovinskim pravima pomorskog agenta koja imaju zaštitnu funkciju?; te s tim u vezi u kojoj su mjeri Direktiva te posebice klauzula o posebnoj naknadi primjenjivi na pomorske agencijske poslove uslužnog karaktera? Rad polazi od teze kako je pomorski agent složen pojam koji se ne može svesti na pojam zastupnika. Pomorski agent u sebi objedinjuje funkcije nekoliko vrsta nalogoprimaca, a složenost funkcije utječe na listu njegovih imovinskih prava. Potpuni uvid u imovinska prava pomorskog agenta moguć je samo analizom podredno primjenjivih propisa građanskog odnosno trgovačkog prava.

1.4. Metodologija i struktura rada

Odgovor na postavljena pitanja dat će se analizom sekundarnog zakonodavstva EU, prakse Suda EU, dostupnom domaćom i stranom literaturom, domaćim i međunarodnim propisima te domaćim i međunarodnim uvjetima za ugovaranje pomorsko-agencijskih ugovora. U radu će se koristiti metoda analize, sinteze, kompilacije i komparacije. Nakon uvoda, rad će prikazati osnovne značajke pomorskog agenta. Nije moguće govoriti o imovinskim pravima pomorskog agenta bez poznavanja mogućih poslova koje agent obavlja. U trećem poglavlju izložit će se pravno uređenje imovinskih prava prema hrvatskom pravu. Budući da je Zakon o obveznim odnosima¹⁸ nacionalna implementacijska mjera za Direktivu, analiza prava EU u ovom dijelu svodi se u osnovi na analizu odredaba ZOO-a kojima je Direktiva implementirana. Imajući u vidu specifičnu, pa i kon-

¹⁵ Moolenaar, S., Goodwill hunting, *Maritime Risk International*, 1. listopad 2012., URL: https://www.akd.nl/Downloads/PublicatiesPDF/974890_maritime%20risk%20int_sebm_%20oct12.pdf, str. 22-23. (22. 1. 2018.).

¹⁶ Baatz, Y. i dr., *Maritime Law*, Third Edition, Informa Law from Routledge, Oxon/New York, 2014.

¹⁷ Anderson, H. E. III, Conflict of Laws, Agents, and Maritime Commerce: An Analysis Under U.S. and English Law, *U.S.F. Mar L.J.*, vol. 42, 23 (2010).

¹⁸ NN br. 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, dalje kao: ZOO.

troverznu prirodu posebne naknade, taj oblik potraživanja pomorskog agenta će se posebno obraditi. Neke od najznačajnijih presuda Suda EU, u kojima se afirmirao institut posebne naknade, usvojene su u području pomorskog agencijskog prava. Njih će se u ovom poglavlju posebno spomenuti. Rad završava zaključkom u kojem se sintetiziraju osnovni rezultati provedenog istraživanja i provjeravaju postavljene teze.

2. OSNOVNO O POMORSKOM AGENTU I STRUKTURI POMORSKE AGENCIJE

2.1. Pomorski agent kao zastupnik

Analiza pravne prirode pomorskog agenta započet će analizom odredaba PZ-a.

Odredbom čl. 674. PZ-a propisano je kako se ugovorom o pomorskoj agenciji pomorski agent obvezuje, na temelju opće ili posebne punomoći, u ime i za račun nalogodavatelja, obavljati pomorske agencijske poslove te poslove pomaganja, posredovanja i zastupanja. Navedena definicija ukazuje na složenost pravne prirode pomorskog agenta.

Nesporno je da pomorski agent djeluju u ime i za račun drugoga¹⁹ te da on nije stranka ugovora koji će biti sklopljen njegovim angažmanom.²⁰ Nesporno je kako postoje dva odnosa: onaj unutarnji, koji ima obilježja ugovora o nalogu, te onaj vanjski koji se temelji na punomoći.²¹ Pažljiva analiza odredbi ukazuje kako možemo razlikovati barem dva tipa pomorskog agenta.

Jedan je onaj u kojem pomorski agent djeluje kao neposredni zastupnik nalogodavca, tj. fizička ili pravna osoba koja neposredno zastupa u svojstvu punomoćnika nalogodavca pri obavljanju pomorsko agencijskih poslova. Lista tih poslova je primjerična, a nije nužno riječ o pravnim poslovima.²² Ista uključuje faktične poslove poput prihvata i otpreme broda te brige o putnicima.²³ Kod pomorske agencije ne možemo reći da zastupanje podrazumijeva samo zastupanje pri sklapanju pravnih poslova već i pri obavljanju faktičnih poslova u ime i za račun drugoga. Treba naglasiti kako pomorski agent, kako bi zadržao taj status,

¹⁹ Tako Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 22.

²⁰ *Ibid.*, str. 34.

²¹ *Ibid.*, str. 35.

²² Među pomorsko-agencijskim poslovima spominje se i posredovanje pri sklapanju ugovora o iskorištavanju brodova, kupoprodaji, gradnji itd.

²³ Čl. 675. PZ-a.

mora izrijeком istaknuti svoje svojstvo agenta. U protivnom će se u odnosu na osobu u dobroj vjeri smatrati da radi u svoje ime, a ne u ime principala.²⁴ To znači da "pomorski agent" sam postaje stranka sklopljenih ugovora i odgovoran je za ispunjenje dužne činidbe.²⁵

Drugi koncept pomorskog agenta jest onaj u kojem pomorski agent, u ime i za račun principala, na temelju opće ili posebne punomoći, obavlja poslove pomaganja, posredovanja i zastupanja. Iz navedenog se može zaključiti kako hipotetski postoje pomorski agenti koji se mogu baviti isključivo poslovima pomaganja ili pak poslovima posredovanja.²⁶ Premda su posredovanje i zastupanje čvrsto povezane funkcije,²⁷ jer uspješno posredovanje stvara priliku za uspješan rezultat u vidu sklopljenog ugovora, ima ugovora o pomorskoj agenciji koji obuhvaćaju jedino posredovanje ili zastupanje.²⁸ Premda se zastupanje i agencija poistovjećuju, primjer pomorske agencije pokazuje kako je zastupanje dio sadržaja ugovora o pomorskoj agenciji, te se dva pojma ne mogu izjednačiti.²⁹

PZ spominje poslove "pomaganja, posredovanja i zastupanja (ist. a.)" Budući da pomorski agent kao punomoćnik zastupa i kad obavlja pomorske agencijske poslove, pitanje je zašto PZ ističe zastupanje kao zasebnu kategoriju poslova. Odgovor se možda krije u činjenici kako su pomorsko-agencijski poslovi koje obavlja kao punomoćnik posebice oni koji se tiču plovidbe, brodova te njihovog iskorištavanja. S druge strane, navodeći posebno "poslove zastupanja" PZ je otvorio mogućnost pomorskom agentu da obavlja širok raspon drugih zastupničkih dužnosti za potrebe principala, a koji ne moraju nužno i isključivo biti vezani uz samu plovidbu, brodove i njihovo iskorištavanje.³⁰

²⁴ Čl. 680. PZ-a.

²⁵ Tako i u obrazloženju uz presudu Trgovačkog suda u Rijeci, Presuda br. IX-P-600/96-15 od 21. svibnja 1996. godine, *cit. prema Marin, J., op. cit., bilj. 10, str. 161. V. i presudu Vrhovnog suda RH, Revt 52/09-2 od 23. lipnja 2010. cit. prema Skorupan Wolff, V., op. cit., bilj. 10, str. 222. V. i presudu Vrhovnog suda RH, II Rev-123/1995-2 od 29. listopada 1998., cit. prema id., op. cit. str. 163. V. i presudu Visokog trgovačkog suda RH, Pž-2403/09 od 25. ožujka 2014., cit. prema Mudrić, M., op. cit., bilj. 10, str. 201-202.*

²⁶ Tako Borčić ističe kako pomorski agent može biti samo posrednik, i nije nužno da njegovo posredovanje završi sklapanjem pravnog posla. Riječ je o agentu specijaliziranom jedino za posredovanje (engl. *broker*). Borčić, V., *op. cit., bilj. 2, str. 38.*

²⁷ Borčić, V., *op. cit., bilj. 2, str. 38.*

²⁸ *Ibid.* V. i čl. 676. st. 5. PZ-a.

²⁹ Tako Borčić, V., *op. cit., bilj. 2, str. 35.*

³⁰ Iako npr. čl. 9. Općih uvjeta UPAH-e isključuje pravo pomorskog agenta da zastupa na logodavca u sudskim, upravnim i arbitražnim postupcima, nije nezamislivo da bi agent takve posao mogao obavljati. Opći uvjeti dostupni na URL: <https://asbac.hr/opci-uvjeti>. (22. 1. 2018.).

Interesantan je pojam “pomaganja” principalu. Razlika pomaganja od zastupanja sastoji se u tome što pomoćnik olakšava principalu obavljanje njegovih zadataka, onih koje sam principal mora obavljati, ali ne sklapa pravne poslove u ime i za račun principalu.³¹

Kratak prikaz osnovnih poslova pomorskog agenta prema PZ-u pokazuje kako je riječ o složenom institutu koji se ne može isključivo podvesti pod pojam zastupanja. Premda zastupanje i posredovanje pretežu kod pomorske agencije,³² riječ je o specifičnom ugovoru kod kojeg se isprepliću elementi ugovora o nalogu, trgovačkog zastupanja, posredovanja te ugovora o djelu (pomaganje).³³ Hibridnost pravne prirode upućuje na zaključak da je ugovor o pomorskoj agenciji ugovor *sui generis* koji sadrži obilježja i sličnosti s pojedinim ugovorima građanskog odnosno trgovačkog prava.³⁴ To nadalje znači kako se na njega podredno mogu primjenjivati propisi sličnih ugovora građanskog prava³⁵ posebice odredbe Zakona o obveznim odnosima o nalogu, zastupanju, trgovačkom zastupanju, posredovanju, pa i propisi kvazikontraktnih poslova kao što je poslovodstvo bez naloga.³⁶

Pomorski agent koji ne navede izrijekom da nastupa u svojstvu agenta smatrat će se u odnosu na osobu koja je u dobroj vjeri da radi u svoje ime. Nije nezamislivo da su se principal i pomorski agent interno dogovorili da se agent neće legitimirati prema trećemu kao agent već da će kao komisionar sklopiti neki ugovor ili obaviti koji drugi posao u svoje ime, a za račun principalu. Čini se kako takvu mogućnost treba dopustiti. Međutim, tu se neće raditi o posrednoj pomorskoj agenciji budući da iz čl. 674. PZ-a u vezi s čl. 680. PZ-a proizlazi kako je svojstvo pomorskog agenta pridržano isključivo osobi koja radi u ime i za račun drugoga, na temelju punomoći kojom se legitimira prema trećima.³⁷

³¹ Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 44.

³² *Ibid.*, str. 85.

³³ Tako i *ibid.*, str., 89. Sukladno čl. 590. ZOO-a, ugovorom o djelu izvođač se, *inter alia*, obvezuje obaviti određeni posao kao što je npr. izvršenje kakva fizička ili umna rada i sl., a naručitelj mu se obvezuje za to platiti naknadu.

³⁴ Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 89, 90.

³⁵ *Ibid.*, str. 91.

³⁶ *Ibid.*, str. 89. ZOO-a. U dijelu u kojem se pomorskog agenta može okvalificirati kao (trgovačkog) zastupnika treba voditi računa o različitom shvaćanju tog pojma u poredbenom pravu i praksi. Za pregled pojma i bitnih karakteristika trgovačkog zastupnika u poredbenom pravu v. Sikirić, H., *Ugovor o trgovačkom zastupanju u poredbenom trgovačkom i poredbenom međunarodnom privatnom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1994., str. 10-29.

³⁷ Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 22. Iz istih razloga treba uzeti da se pravni položaj pomorskog agenta ne može sagledavati niti iz kuta otpremnika (špeditera). Prema čl. 2. Općih uvjeta

Teza o složenoj pravnoj kvalifikaciji pomorskog agenta osobito je važna u kontekstu ovog rada. Ona služi kao polazište u klasifikaciji imovinskih prava pomorskih agenata. Bez ispravne pravne kvalifikacije pomorskog agenta ostaje nejasno koja sve imovinska prava pomorski agent može imati. Sama činjenica kako pomorski agent pokazuje elemente nalogoprivca, (trgovačkog) zastupnika, posrednika (mešetara), pomoćnika (izvršitelja posla) vodi preliminarnom zaključku da imovinska prava pomorskog agenta nisu samo ona koja su kao takva predviđena PZ-om. Sveobuhvatna lista imovinskih prava trebala bi uključiti i ona prava koja kao takva propisuju odredbe ZOO-a o nalogu, trgovačkom zastupanju, posredovanju, ugovoru o djelu. O tome više *infra* u poglavlju 3.2.

2.2. Unutarnji agencijski odnos – nalog

Nakon *supra* navedenog kratkog prikaza karakteristika pomorskog agenta kao zastupnika i posrednika *sui generis*, treba se osvrnuti na sadržaj unutarnjeg agencijskog odnosa, tj. naloga. PZ sadrži nekoliko odredbi o unutarnjem odnosu principala i pomorskog agenta.

Osnovno pravilo glasi: pomorski je agent obvezan i ovlašten uporabom dužne pažnje, u granicama danog ovlaštenja, obavljati poslove koji su potrebni ili uobičajeni za izvršenje naloga.³⁸ Ako principal ograniči ovlaštenja pomorskom agentu koja se odnose na uobičajene poslove pomorskog agencijskog posla,³⁹ ograničenje nema pravni učinak prema trećima koji su u dobroj vjeri.⁴⁰ Ono djeluje samo prema pomorskom agentu te on, u slučaju povrede internog ograničenja, snosi odgovarajuće građanskopravne posljedice u vidu odgovornosti za štetu. Navedeno znači kako je unutarnji odnos strogo razgraničen od vanjskog

UPAH-e pomorski agent je domaća pravna osoba registrirana za obavljanje pomorskih agencijskih poslova, koja u ime i za račun nalogodavatelja ili u svoje ime obavlja pomorske agencijske poslove. Ne ulazeći u ocjenu ograničenja pomorskog agenta na pravne osobe, treba istaknuti dio definicije koji pod pojmom pomorskog agenta uključuje osobe koje u svoje ime obavljaju pomorske agencijske poslove. Premda ne bi trebalo ograničavati takvu mogućnost, takvu osobu ne bi trebalo definirati kao pomorskog agenta. Odnosno ovakva odredba općih uvjeta poslovanja ne može derogirati koncept pomorskog agenta iz čl. 674. PZ-a jer nije riječ o dispozitivnoj zakonskoj odredbi. O punomoći kao legitimacijskom aktu izjašnjava se i Čuveljak, J., Ugovor o komisiji i ugovor o trgovinskom zastupanju (II.), *Pravo i porezi*, vol. 17, 7 (2008), str. 33.

³⁸ Čl. 678. PZ-a.

³⁹ Pritom se čini suvišno govoriti o poslovima pomorsko-agencijskog posla i čini se da bi nomotehnički bilo bolje jednostavno pomorsko agencijski poslovi.

⁴⁰ Čl. 677. PZ-a.

odnosa prema poštenim trećima.⁴¹ Time se štite poštenu treći koji u pravnom prometu polaze od uvjerenja o postojanju uobičajenih ovlaštenja. Druga je stvar ako je pomorski agent izrijeком naznačio (pa i u punomoći) da su njegova uobičajena ovlaštenja ograničena, jer bi ona tada djelovala prema trećima.

Budući da PZ ne sadrži druge odredbe koje bi podrobnije uređivale odnos naloga, treba uzeti da bi na ostala pitanja trebalo primijeniti opće odredbe ZOO-a o nalogu.⁴² Takav pristup bi odgovarao spomenutom mandatnom karakteru ugovora o pomorskoj agenciji.

2.3. Vanjski agencijski odnos – punomoć

PZ u većoj mjeri uređuje punomoć nego nalog. To ne čudi imajući u vidu kako je pitanje zastupnikova ovlaštenja, tj. pravo zastupnika da obveže principala stožerno pitanje agencijskog prava.⁴³ Djelovanje na temelju opće (generalna agencija) ili posebne punomoći (posebna agencija) u ime i za račun principala temeljno je obilježje pomorske agencije.

Ugovorom o generalnoj agenciji se pomorski agent obvezuje obavljati sve poslove ili poslove određene vrste iz principalove djelatnosti.⁴⁴ Iz odredaba o predmnijevi sadržaja opće punomoći vidljivo je kako se pod poslovima koje pokriva opća punomoć u prvom redu misli na poslove prihvata i otpreme broda. Radi se o klasičnim poslovima pomorskog agenta koji su vezani uz svaki dolazak i odlazak broda,⁴⁵ te koje agent prvenstveno obavlja.⁴⁶ I sama djelatnost kojom se agent redovito bavi može biti kriterij određivanja granica opće punomoći. Ako postoji sumnja u granice opće punomoći, a riječ je o agentu koji se

⁴¹ Navedeno se može potkrijepiti i općim pravilima o zastupanju i punomoći iz čl. 313. st. 2. ZOO-a.

⁴² Za imovinska prava pomorskog agenta kao nalogoprimca v. *infra ad* 3.2.

⁴³ Tako Verhagen, H. L. E., *Agency in Private International Law: The Hague Convention on the Law Applicable to Agency*, T.M.C. Asser Instituut, Martinus Nijhoff Publishers, Hague/Boston/London, 1994., str. 277.

⁴⁴ Generalna agencija nastala je razvojem linijske plovidbe, kod koje brodar treba zastupnika u skoro svim poslovima – lučkim, carinskim, upravnim, zdravstvenim i drugim formalnostima koje se tiču pristajanja broda, priveza, ukrcaja, iskrcaja, tereta, izdavanja teretnica itd. Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 32. Treba primijetiti kako PZ prepoznaje generičnost pojedinih poslova pomorskog agenta ističući kako ova punomoć pokriva i poslove određene vrste. U tom bi se smislu moglo govoriti o podvrsti opće punomoći – generičkoj punomoći.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 35.

⁴⁶ *Ibid.*, str. 21.

isključivo bavi posredovanjem, odnosno zastupanjem pri sklapanju ugovora o iskorištavanju brodova, smatrat će se da se ona odnosi na posredovanje pri sklapanju tih ugovora, osim ugovora o zakupu i ugovora o prijevozu za cijeli brod.⁴⁷ Navedeno pokazuje kako je zakonodavac oprezan kod predmnijevanja granica opće punomoći te ju svodi na one poslove koji su tipični za djelatnost (konkretnog) pomorskog agenta.

Pisani oblik pretpostavka je valjanosti ugovora o pomorskoj agenciji na temelju opće punomoći.⁴⁸ Zanimljivo je kako PZ ne razrađuje pomorsku agenciju na temelju posebne punomoći, tj. punomoći za obavljanje jednog točno određenog posla.⁴⁹ Nije decidirano određeno treba li ugovor o takvoj pomorskoj agenciji biti u pisanom obliku, a samim time primjenjuje li se paritet oblika na posebnu punomoć.⁵⁰ Čl. 676. PZ-a pisanu formu ugovora o pomorskoj agenciji veže uz ugovor o pomorskoj agenciji na temelju opće (pisane) punomoći. Znači li izostanak izričite odredbe o formi ugovora na temelju posebne punomoći neformalnost oblika tog ugovora? U načelu se treba složiti s time.⁵¹ Međutim, zbog pravne sigurnosti ne bi bilo loše da ugovor i punomoć budu u pisanom obliku.

2.4. Glavni posao

Kao što je *supra* spomenuto, poslove pomorskog agenta možemo podijeliti na pomorske agencijske poslove te poslove zastupanja, pomaganja, i posredovanja. U nastavku se daje kratak osvrt na njih.

2.4.1. Pomorski agencijski posao

Lista pomorskih agencijskih poslova nije taksativna. To je razumljivo imajući u vidu raznolik dijapazon agentovih zaduženja,⁵² posebice u suvremenom pravnom prometu.

Zakonodavac u prvom redu ističe prihvat i otpremu brodova.⁵³ Riječ je o poslovima koji obuhvaćaju sve formalnosti tijekom uplovljavanja i isplavljenja

⁴⁷ Čl. 676. st. 5. PZ-a.

⁴⁸ Čl. 676. st. 3. ZOO-a.

⁴⁹ Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 33.

⁵⁰ Čl. 314. ZOO-a.

⁵¹ I opći uvjeti UPAH-e u svom čl. 3. st. 2. predviđaju neformalnost oblika ugovora o posebnoj agenciji.

⁵² V. primjerice listu poslova koje predviđa čl. 5. Općih uvjeta poslovanja UPAH-e.

⁵³ Engl. *clearance*.

broda, a vezani su uz ukrcaj, iskrcaj tereta te brigu o teretu, brigu o posadi, ispostavu prijevoznih i carinskih isprava, obračun vozarine i sl.⁵⁴

Druga potkategorija pomorskih agencijskih poslova jest posredovanje pri sklapanju ugovora vezanih uz brod, njegovo iskorištavanje, osiguranje broda, tereta i interesa, opskrbi zaliham, brigu o posadi (engl. *shipbrokers*).⁵⁵ Ono može, ali i ne mora završiti sklapanjem posredovanog posla.⁵⁶ Posredovanje obuhvaća niz radnji koje imaju pripremni karakter, koje agent mora obaviti želi li postići rezultat. To uključuje i praćenje tržišta, informiranje stranaka, primanje i davanje ponuda, itd.⁵⁷ Tome bi se mogle dodati marketinške aktivnosti, priprema statistika, angažman u javnosti i trgovačkim udrugama.⁵⁸

S tim u vezi treba spomenuti nekoliko presuda američkih sudova.⁵⁹ U predmetu *Minturn v. Maynard*⁶⁰ američki je sud ocijenio kako se predujmljivanje troškova za nalogodavca u vidu plaćanja zaliha, popravaka broda, oglašavanja parobroda i sl. po svojoj prirodi ne može smatrati pomorskim poslovanjem. U predmetu *Thames*⁶¹ pomorski agent-posrednik potraživao je pred pomorskim sudom troškove koje je imao oko sklapanja brodarskog ugovora. Sud je otklonio nadležnost s obrazloženjem kako ne može biti nadležan za slučaj jer usluge koje je agent-posrednik pružao nisu bile pomorsko-pravne prirode. Prema mišljenju suda, radilo se o tzv. preliminarnim uslugama koje samo dovode do sklapanja pomorskih ugovora.⁶² Takav stav proširio se na poslove opće pomorske agenture u predmetima *Cory Bros. & Co. v. United States*⁶³ i *P. D. Marchessini & Co. v. Pacific Marine Corp.*⁶⁴ Međutim, s vremenom se američka sudska praksa počela mijenjati. U predmetu *Hadjipateras v. Pacifica, S.A.*⁶⁵ sud je smatrao pomorskim ugovoro-

⁵⁴ Detaljno u Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 35. V. i čl. 7 (b) (e) novog FONASBA BIMCO General Agency Appointment Agreement-a (prosinac 2017), URL: <https://www.fonasba.com/documentation>. (24. 1. 2018.). Dalje kao: GAA.

⁵⁵ V. čl. 8 (c) GAA.

⁵⁶ Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 38.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Tako čl. 7. (a) GAA.

⁵⁹ Presude preuzete iz Van Huis, W. A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992).

⁶⁰ Vrhovni sud SAD-a, 58 U.S. (17 How.) 477 (1854), *ibid.*, str. 174.

⁶¹ Okružni sud Južnog distrikta New Yorka, 10 F. 848 (S.D.N.Y. 1881), *ibid.*, str. 177.

⁶² 10 F. 848 (S.D.N.Y. 1881), *ibid.*

⁶³ Žalbeni sud Drugog okruga, 51 F.2d 1010 (2d Cir. 1931), *ibid.*

⁶⁴ Okružni sud Južnog distrikta New Yorka, 227 F. Supp. 17 (S.D.N.Y. 1964), *ibid.*, str. 178.

⁶⁵ Žalbeni sud Petog okruga, 290 F.2d 697 (5th Cir. 1961), *ibid.*, str. 181.

rom takav ugovor o pomorskoj agenciji koji je agentu davao pravo da za račun vlasnika broda preuzima teret te da prikuplja naknadu za prijevoz tereta. Sud je takav ugovor smatrao klasičnim pomorskim ugovorom jer se odnosi na brod te je njegova osnovna svrha omogućiti fizički, gospodarski rad broda i njegovo stavljanje u pogon.⁶⁶ Razlog za promjenu stava leži u ocjeni suda kako računovodstvene operacije s novcem nisu glavna aktivnost agenta već incidentalna.⁶⁷ Drugim riječima, ne dovode u pitanje pomorski karakter ugovora. U predmetu *Hinkins Steamship Agency v. Freighters, Inc.*⁶⁸ sud je agencijske poslove ugovaranja i nadzora privezivanja broda, usmjeravanja broda, potiskivanja broda, istovara, čišćenja spremnika itd. smatrao pomorskim ugovorom jer se, *inter alia*, radilo o "nužnim poslovima koje je agent ne samo ugovorio već i nadzirao te je kontinuirano bio prisutan na brodu."⁶⁹ Vrhunac napuštanja doktrine preliminarnih usluga nastupio je usvajanjem presude u predmetu *Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc.*⁷⁰ U navedenoj je presudi američki Vrhovni sud uputio niže sudove da u ocjeni pomorsko-pravne prirode ugovora uzmu u obzir predmet ugovora.⁷¹

Konačno, pomorsko agencijski poslovi uključuju i brigu o putnicima. Riječ je o posebnom vidu pomaganja.⁷² Putnici kao stranke ugovora o pomorskom prijevozu prvenstveno kontaktiraju s agentom koji na kopnu djeluje u ime i za račun brodarka prodajući karte, objavljujući red plovidbe, smještajući putnike na njihova mjesta,⁷³ dajući informacije o viznim, carinskim, zdravstvenim, poreznim, deviznim i ostalim režimima.

2.4.2. Ostali poslovi

U ostale poslove ulazili bi poslovi pomaganja, zastupanja i posredovanja, o čemu je bilo više govora *supra ad* 2.1.

Ono što bi na ovom mjestu trebalo spomenuti jest mogućnost dvostrukog zastupanja, tj. zastupanja obje ugovorne strane. Ako pomorski agent ima takvo

⁶⁶ 290 F.2d 697 (5th Cir. 1961), 703., *ibid.*

⁶⁷ 290 F.2d 697 (5th Cir. 1961), 704., *ibid.*

⁶⁸ Okružni sud Sjevernog kalifornijskog distrikta, 351 F. Supp. 373 (N.D. Cal. 1972), *aff'd*, 498 F.2d 411 (9th Cir. 1974), *ibid.*, str. 182.

⁶⁹ *Hinkins*, 351 F. Supp. at 375, *ibid.*

⁷⁰ Okružni sud Južnog distrikta New Yorka, 707 F. Supp. 155 (S.D.N.Y. 1989), *ibid.*, str. 192.

⁷¹ 707 F. Supp. 155 (S.D.N.Y. 1989), 2077, *ibid.* Prema mišljenju nekih autora to bi trebalo značiti postojanje uske veze ugovora s pomorskom trgovinom. Tako Van Huis, W. A., *op. cit.*, bilj. 59, str. 190.

⁷² Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 46.

⁷³ *Ibid.*

izričito ovlaštenje obiju ugovornih strana, on može potpisati u ime i za račun obiju strana ugovor o iskorištavanju brodova.⁷⁴ Treba uzeti da ovako stipulirana odredba ne isključuje mogućnost da se dvostruko zastupanje ugovori i za sklapanje ostalih ugovora, jer se radi o praktičnom rješenju koje olakšava poslovanje obima ugovornim stranama.

3. IMOVINSKA PRAVA POMORSKOG AGENTA U HRVATSKOM PRAVU

3.1. Imovinska prava pomorskog agenta prema Pomorskom zakoniku

Iz definicije ugovora o pomorskoj agenciji proizlazi kako pomorskom agentu pripadaju dva temeljna imovinska prava. Riječ je o pravu na naknadu troškova te pravu na isplatu nagrade.⁷⁵

3.1.1. Pravo na naknadu troškova

PZ daje pomorskom agentu pravo na predujam za naknadu vlastitih troškova i onih učinjenih za nalogodavca.⁷⁶ Riječ je o širokom imovinskom pravu jer se ne radi isključivo o predujmu izravnih troškova učinjenih za nalogodavca (npr. naknadi raznih lučkih pristojbi koje je agent platio, naknadi za korištenje plovnih putova, troškovima opskrbe broda,⁷⁷ itd.) već i onih koje je agent imao za svoj račun (tzv. režijski troškovi). U to bi ulazili poštanski troškovi, troškovi upotrebe automobila, itd.⁷⁸ Premda iz definicije ugovora o pomorskoj agenciji te čl. 681. st. 1. PZ-a proizlazi da svaki agent ima pravo na naknadu troškova (i nagradu), zakonodavac je posebno regulirao pravo na naknadu troškova (i nagradu) onom pomorskom agentu koji je posredovao pri sklapanju ugovora na temelju činjenice da je posredovao pri njegovu sklapanju.⁷⁹ Time je zakonodavac vjerojatno nastojao otkloniti sumnju u to ima li pomorski agent koji je isključivo posrednik, tj. koji nije obavljao sve tipične poslove pomorskog agenta, pravo na naknadu troškova (i nagradu). Navedena odredba bi se mogla tumačiti i kao želja zakonodavca da naglasi da pravo na naknadu troškova (i nagradu) ima samo onaj agent-posrednik čijim je posredovanjem ugovor sklopljen. Sklapanje ugovora pretpostavka je za

⁷⁴ Čl. 679. PZ-a.

⁷⁵ Čl. 674. PZ-a. Za razliku od francuskog, engleskog ili talijanskog prava, pomorskom agentu u pravu RH ne pripadaju privilegiji na brodu i vozarini. Tako i Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 55.

⁷⁶ Čl. 681. st. 1. PZ-a.

⁷⁷ Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 54.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Čl. 682. PZ-a.

ostvarenje prava na nagradu,⁸⁰ jednako kao i prema čl. 835. ZOO-a. Međutim, u dijelu naknade troškova PZ kao *lex specialis* stavlja pomorskog agenta-posrednika u povoljniji položaj nego što to čini ZOO jer u slučaju uspjeha predviđa posebno pravo na naknadu troškova.⁸¹

Ako naknada troškova nije plaćena, pomorski agent ima pravo pridržaja na imovini nalogodavca. Ovakav izričaj bi možda trebalo promijeniti. Naime, pojam "pridržaj" se u pravnom prometu veže uz pridržaj prava vlasništva⁸² te pridržaj stvarnog tereta⁸³ u korist onoga koji ima pravo vlasništva na nekom predmetu koji predaje drugome. Promatrajući smisao navedene odredbe, treba uzeti da pomorski agent ima pravo zadržanja⁸⁴ na imovini principala. Ono nije sredstvo stvarno-pravnog osiguranja potraživanja već tzv. realno sredstvo pojačanja obvezno-pravnog odnosa.⁸⁵ Pritom također treba uzeti kako bi se na pravo zadržanja kao asekurativno imovinsko pravo primjenjivala ograničenja iz ZOO-a.⁸⁶

U vezi s pravom zadržanja, postavlja se pitanje ima li pomorski agent navedeno pravo za slučaj da mu predujam za naknadu troškova nije plaćen. Ako se uzme u obzir kako zakonodavac propisuje pravo na predujam kao zakonsko imovinsko pravo,⁸⁷ primjenu bi instituta pridržaja trebalo proširiti na osiguranje naplate predujma.

⁸⁰ Tako i Borčić, V., *op. cit.*, bilj. 2, str. 53.

⁸¹ Prema čl. 846. st. 1. ZOO-a posredniku ne pripada zakonsko pravo na naknadu troškova već to pravo mora biti posebno ugovoreno. Ako je ugovoreno, posrednik ima pravo na naknadu i u slučaju da ugovor nije sklopljen.

⁸² Čl. 462. ZOO-a.

⁸³ Čl. 587. ZOO-a.

⁸⁴ V. čl. 72. ZOO-a.

⁸⁵ Vedriš, M.; Klarić, P., *Gradansko pravo*, Zagreb, Narodne novine, 2009., str. 415.

⁸⁶ U tom smislu pomorski agent ne bi mogao zadržati stvar koja je protivno volji dužnika izašla iz njegova posjeda, a on ju zahtijeva natrag. Pomorski agent ne smije zadržati punomoć koju je dobio od nalogodavca, a ni druge dužnikove isprave, iskaznice, dopise i sl., te stvari koje se ne mogu izložiti javnoj prodaji kao sredstvu (prisilnog) unovčenja zadržane stvari, kao niti zadržati stvar u slučaju da mu nalogodavac dade (ne samo ponudi!) odgovarajuće osiguranje. V. čl. 73. – 74. ZOO-a.

⁸⁷ Na ovom mjestu treba ukazati na odredbu čl. 22. Općih uvjeta UPAH-e prema kojoj "(...) pomorski agent sukladno Pomorskom Zakoniku ima ugovorno pravo pridržaja na imovini nalogodavatelja koja se nalazi u njegovom posjedu (...)". Naime, ako on to pravo ima prema PZ-u, a ima ga, nije jasno zašto se navodi da ima *ugovorno* pravo pridržaja? On će to pravo imati ako se ono i ne ugovori i, treba uzeti, da se ono ne može ugovorom isključiti i vrijede jedino *supra* spomenuta zakonska ograničenja.

3.1.2. Pravo na nagradu

Kao i kod naknade troškova, PZ propisuje pravo na nagradu i predujam nagrade pomorskom agentu te pravo pridržaja kao sredstvo osiguranja njezine naplate iz imovine principala.⁸⁸ Zakonodavac nije specificirao kriterije za određivanje nagrade. Ono što se čitanjem PZ-a može zaključiti jest da se radi o temeljnom pravu koje pomorski agent ostvaruje obavljajući poslove koji su potrebni ili uobičajeni za izvršenje dobivenog naloga primjenom dužne pažnje u granicama danog ovlaštenja.⁸⁹ Stoga osnovna nagrada nije vezana uz neko posebno zalaganje ili dodatan napor agenta. Treba uzeti kako će se njezina visina redovito određivati ugovorom i tarifom.⁹⁰ Pritom nitko ne priječi stranke da ugovore različite mehanizme nagrađivanja i stimuliranja pomorskoga agenta koji će biti u razmjeru s njegovim angažmanom pri obavljanju ugovorenih poslova.⁹¹

Pravo na određeni iznos nagrade trebao bi biti u korelaciji s vrstom agenture koju agent obavlja, tj. je li on opći ili posebni agent nalogodavca. Pritom ne znači da bi načelno opći agent zbog širine svojih poslova zasluživao veću nagradu. Iako on obavlja sve poslove ili neku skupinu poslova te time preuzima velik rizik, posebni agent obavljajući jedan specifičan posao hipotetski može preuzeti obvezu koja će iziskivati specifična stručna znanja i vještine. To iziskuje stimulativan sustav nagrađivanja.

3.2. Imovinska prava (pomorskog) agenta prema Zakonu o obveznim odnosima

Sui generis priroda ugovora o pomorskoj agenciji te s tim u vezi specifičan imovinsko-pravni položaj pomorskoga agenta nalažu da se imovinska prava pomorskoga agenta sagledaju u svjetlu općeg hrvatskog ugovornog prava. U

⁸⁸ Čl. 681. st. 1. i 2. PZ-a.

⁸⁹ Arg. ex čl. 678. PZ-a.

⁹⁰ Tako čl. 10. st. 1. Pravilnika o uvjetima za obavljanje djelatnosti pomorskog agenta, te pravima i obvezama pomorskog agenta, Narodne novine, br. 82/2007. Dalje kao: Pravilnik. Sukladno čl. 20. st. 1. – 2. Općih uvjeta poslovanja UPAH-e, agencijska naknada plaća se u obliku pristojbe ili provizije, a određuje se ugovorom ili tarifom.

⁹¹ Sukladno čl. 20. st. 4. Općih uvjeta poslovanja UPAH-e, provizija za posredovanje prilikom zaključivanja ugovora pripada agentu ako je posredovao pri njegovu sklapanju, *bez obzira da li je ugovor izvršen* (ist. a.). U ostalim slučajevima, agentu pripada nagrada *kada je usluga izvršena* (ist. a.). Iz navedenog se vidi kako je za isplatu nagrade (provizije) posredniku dostatan njegov angažman oko sklapanja ugovora, neovisno od daljnjeg ishoda. U svim drugim slučajevima (zastupanje, pomaganje, itd.) od agenta se očekuje dodatan angažman oko ispunjenja sklopljenog ugovora kao pretpostavke isplate nagrade (provizije).

tom smislu na ZOO treba gledati kao na propis koji se na pomorsko-pravne ugovore primjenjuje u onom dijelu u kojem oni nisu regulirani PZ-om. I to opći dio ZOO-a, te posebni dio ZOO-a u pogledu onih pitanja koja nisu obuhvaćena odgovarajućim odredbama PZ-a.⁹²

3.2.1. Zakon o obveznim odnosima kao implementacijski propis

Suvremeno hrvatsko ugovorno pravo nije sastavljeno isključivo od originalnih hrvatskih obvezno-pravnih normi već i od izvora prava EU koji su ugrađeni u nacionalne implementacijske propise poput ZOO-a. Sagledavanje imovinskih prava pomorskog agenta u svjetlu europskog prava konkretno znači sagledavanje istih u svjetlu hrvatskog prava trgovačkog zastupanja. Naime, temeljni izvor europskog prava o imovinskim pravima pomorskih agenata jest Direktiva o samozaposlenim trgovačkim zastupnicima,⁹³ koja nema neposrednu primjenu. Slijedom navedenog, izučavanje odgovarajućih nacionalnih implementacijskih pravila o trgovačkom zastupanju, čiji su *sedes materiae* čl. 804. – 834. ZOO-a, ujedno predstavlja izučavanje odgovarajućih odredbi Direktive te oba instrumenta treba sagledavati kao cjelinu. S tim u vezi i prateću praksu Suda EU treba smatrati važećim izvorom prava u RH⁹⁴ te ju uzimati u obzir pri tumačenju imovinskih prava zastupnika, uključujući pomorskih agenata.

3.2.2. Pravo na proviziju i posebnu proviziju

3.2.2.1. Pravo na proviziju

Nagrada na koju pomorski agent polaže pravo sukladno PZ-u novčana je naknada za njegov rad, protučinidba nalogodavca na koju agent ima pravo povrh

⁹² Ivančić, Kačer, B.; Raić, V., *The Application of the General Provisions of the Obligatory Relations Act to Maritime Contracts*, *Transactions of Maritime Science*, vol. 4, 1 (2015), str. 13. O supsidijarnoj primjeni ZOO-a na pravne odnose u pomorskim prijevozima i poslovima izjašnjava se i Hlača, V., *Povijesni razvoj pomorskog prava na hrvatskoj obali Jadrana*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 20, br. 1 (1999), str. 75.

⁹³ Treba spomenuti kako tekst Direktive potječe iz 1986. g. Unatoč proteku vremena, posljednja evaluacija učinkovitosti Direktive pokazala je kako ona "postiže svoje ciljeve i ulogu. Koristi od primjene Direktive nadilaze troškove njezine primjene, ostaje relevantna te i dalje ima EU dodatnu vrijednost. Na osnovi ovih nalaza, preporučuje se da Direktiva zadrži sadašnji oblik." Preuzeto iz Sažetka evaluacije Direktive, str. 2, URL: https://ec.europa.eu/growth/content/evaluation-commercial-agents-directive-86653eec-report-0_en. (3. 2. 2018.).

⁹⁴ V. čl. 145. Ustava RH, pročišćeni tekst, NN br. 56/1990, 135/1997, 819/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014.

naknade troškova. U tom smislu riječ je o institutu koji bi odgovarao proviziji kakvu susrećemo u ZOO-u.

Pravo na nagradu nije pobliže regulirano PZ-om. Pravni položaj pomorskog agenta treba sagledavati i u svjetlu odredaba ugovora o djelu, ugovora o nalogu, ugovora utemeljenih na nalogu (ugovor o posredovanju i trgovačkom zastupanju) te posloводства bez naloga. *Arg. a maiori ad minus* slijedi da bi odredbe o nagradi (proviziji) pomorskoga agenta – kao jednom aspektu pravnog položaja pomorskog agenta – trebalo sagledati u svjetlu odredaba ZOO-a o proviziji kod spomenutih obveznih odnosa.

Razmatranje prava na naknadu u svjetlu odredaba ugovora o djelu posebice će doći u obzir kod pomaganja principalu. Pritom bi od pomoći sudu kod određivanja visine naknade, u slučaju da ista (iznimno) nije određena agencijskim ugovorom ili tarifom, mogle biti odredbe ZOO-a po kojima sud naknadu određuje prema vrijednosti djela, normalno potrebnom vremenu za takav posao te prema uobičajenoj naknadi za tu vrstu posla.⁹⁵

Odredbe ZOO-a o pravu na naknadu pokazuju kako je ugovor o nalogu u načelu naplatan pravni posao, osim ako nije drugačije dogovoreno ili proizlazi iz prirode posla.⁹⁶ Za razliku od mandatnog ugovora, ugovor o pomorskoj agenciji je uvijek naplatni pravni posao. Takva njegova priroda proizlazi iz komercijalne, trgovačko-pravne prirode odnosa principala i agenta kod ugovora o pomorskoj agenciji. To naravno ne znači da se agent ne može odreći prava na naknadu jer je riječ o pravu na naknadu (nagradu). Ono što bi on mogao jest prebiti svoja potraživanja po osnovi naknade s eventualnim potraživanjem principala prema njemu⁹⁷ ili cedirati tražbinu na isplatu naknade. U oba posljednja slučaja njemu je pripadalo pravo na naknadu te tražbina na njenu isplatu. Navedene transakcije ne mijenjaju naplatni karakter pomorske agencije. U tom smislu je pravni položaj agenta prema PZ-u bolji u odnosu na opća pravila o mandatnom ugovoru iz ZOO-a. To odgovara trgovačko-pravnom karakteru ugovornog odnosa. Budući da PZ nema pobliža pravila o određivanju visine naknade, u slučaju da ista nije ugovorena ili određena tarifom, za poslove koje pomorski agent obavlja kao nalogoprimac sudu bi kao putokaz pri određivanju visine naknade mogao poslužiti čl. 775. ZOO-a. Prema navedenom članku, ako nije drugačije ugovoreno, nalogodavac duguje naknadu u uobičajenoj visini, a ako o tome nema običaja, onda pravičnu naknadu.

⁹⁵ Čl. 613. st. 2. ZOO-a.

⁹⁶ Čl. 763. st. 2. ZOO-a.

⁹⁷ Takvu mogućnost izrijekom spominje i čl. 23. Općih uvjeta poslovanja UPAH-e.

Premda ZOO (a i PZ) ne predviđaju pravo na naplatu kamata na dospjelu, a neplaćenu tražbinu po osnovi naknade za izvršenje naloga, treba uzeti da agent ima pravo naplatiti zatezne kamate na dospjeli dug prema općim pravilima ZOO-a.

Posredovanje predstavlja važan element pomorske agenture. Utoliko su odredbe o imovinskim pravima posrednika interesantne i za pomorskoga agenta. Prema ZOO-u, posrednik stječe pravo na proviziju ako ugovor bude sklopljen, jednako kao i prema PZ-u. To pravo ostvaruje i ako ona nije ugovorena.⁹⁸ Međutim, ako je ugovoreno pravo na *određenu* (ist. a.) proviziju i u slučaju da posredovanje ne rezultira sklapanjem ugovora, o takvom posredničkom ugovoru sudit će se prema odredbama o ugovoru o djelu.⁹⁹ Naglasak je ovdje na pitanju kako će se tretirati pravo na isplatu provizije budući da nije ostvaren cilj posredovanja. Budući da je ovdje provizija određena ugovorom, nema mjesta podrednoj primjeni odredbi čl. 613. st. 2. ZOO-a. Pitanje je treba li posrednik-pomoćnik dobiti ugovorom određenu proviziju ili manju jer je rezultat izostao. U ocjeni toga svakako bi *mutatis mutandis* primjenom odredaba o ugovoru o djelu trebalo voditi računa o mogućim razlozima izostanka sklapanja ugovora: mogućem nekorektnom ponašanju principala zbog kojeg je posrednik bio onemogućen posredovati kako je ugovoreno i *lege artis*,¹⁰⁰ je li možda posrednik-agent postupao protivno ugovoru,¹⁰¹ postoji li razlog za neuspjeh na strani agentovih suradnika za koje odgovara¹⁰² i sl.

Ako visina provizije nije određena tarifom, kojim drugim općim aktom, ugovorom, a ni običajem, odredit će je sud prema posrednikovu trudu i učinjenoj usluzi.¹⁰³ Navedena odredba jasno upućuje kako visina provizije treba stajati u razmjeru s angažmanom posrednika-agenta te ova odredba može pomoći sudu kod ocjene visine nagrade pomorskom agentu-posredniku u dijelu u kojem se njegove dužnosti odnose na posredovanje ili pak kod ocjene njegova djelovanja u potpunosti ako pomorski agent djeluje isključivo kao posrednik.

Pomorski agent može, na temelju izričitog ovlaštenja obiju ugovornih strana, potpisati u ime i za račun obiju ugovornih strana ugovor o iskorištavanju brodova. PZ ne govori ništa o naplati nagrade takvog agenta. Budući da je u tom sluča-

⁹⁸ Čl. 844. st. 1. ZOO-a.

⁹⁹ Čl. 836. ZOO-a.

¹⁰⁰ Čl. 597. st. 3. ZOO-a.

¹⁰¹ Čl. 598. st. 1. ZOO-a.

¹⁰² Čl. 601. ZOO-a.

¹⁰³ Čl. 844. st. 2. ZOO-a.

ju ugovor uspješno sklopljen, treba uzeti da bi on mogao za svoje posredovanje naplatiti nagradu. No u slučaju izostanka drugačije ugovorne odredbe, od svake stranke samo polovicu nagrade (i troškova).¹⁰⁴

Moguće je da će se pomorski agent zateći u situaciji u kojoj hitno mora poduzeti neki posao unatoč nepostojanju ovlaštenja.¹⁰⁵ Poslovođi bez naloga također pripadaju neka imovinska prava. U prvom redu ostvarit će pravo na primjerenu naknadu za trud ako je otklonio štetu od gospodara posla ili ako mu je pribavio korist koja odgovara u svemu njegovim namjerama i potrebama.¹⁰⁶ Pored toga, on ima pravo odnijeti dodatke kojima je povećao tuđu imovinu, a za koje mu se učinjeni izdaci ne naknađuju ako se ti dodaci mogu odnijeti bez oštećenja stvari kojoj su dodani.¹⁰⁷

Posebnu pozornost zaslužuju odredbe o trgovinskom zastupanju.

ZOO poznaje institut zastupničke provizije. Zastupnička provizija može se platiti u nekoliko slučajeva.

Prvo, za ugovore koji su za vrijeme trajanja ugovora sklopljeni posredovanjem zastupnika.¹⁰⁸ Drugo, za ugovore što ih je sam zastupnik sklopio u ime i za račun principala, ako je na to bio ovlašten.¹⁰⁹ Treće, za ugovore što ih je nalogodavac sam sklopio neposredno s trećim osobama koje je našao zastupnik.¹¹⁰ Četvrto, ako je riječ o zastupniku koji na određenom području ili u odnosu na određenu skupinu klijenata ima isključivo pravo posredovanja, on ima pravo na proviziju i za one ugovore koje je principal sklopio na tom području ili s tom skupinom klijenata čak i ako zastupnik uopće nije posredovao prilikom njihova sklapanja.¹¹¹ Zajedničko svim spomenutim slučajevima je da ugovor u konačnici mora biti sklopljen, neovisno od toga je li taj ugovor sklopio zastupnik ili je ugovor sklopljen uz njegovo posredovanje neposredno od principala.¹¹²

¹⁰⁴ Arg. ex čl. 847. st. 1. ZOO-a.

¹⁰⁵ Sukladno čl. 1121. ZOO-a obavljanju tuđeg posla bez naloga ili ovlaštenja može se pristupiti samo ako posao ne trpi odgađanje te predstoji šteta ili propuštanje očite koristi. Npr. moguće je da je pomorski agent posebni agent, no zatekao se u situaciji da mora poduzeti neki posao koji nije pokriven posebnom punomoći.

¹⁰⁶ Čl. 1124. st. 2. ZOO-a.

¹⁰⁷ Čl. 1126. ZOO-a.

¹⁰⁸ Čl. 819. st. 1. ZOO-a.

¹⁰⁹ Čl. 819. st. 1. ZOO-a.

¹¹⁰ Čl. 819. st. 2. ZOO-a.

¹¹¹ Čl. 819. st. 3. ZOO-a.

¹¹² To odgovara pojmu ugovora o trgovinskom zastupanju iz čl. 804. ZOO-a.

Poslovi sklopljeni posredovanjem zastupnika upućuju na uzročnu vezu zastupnikova angažmana i sklopljenog posla. Posao sklopljen od strane principala s trećom osobom koju je prethodno našao zastupnik također upućuje na vezu između zastupnikova truda i sklopljenog posla. Navedene situacije odnose se na poslove koji su sklopljeni uz neposredni, stvarni angažman trgovačkog zastupnika.

Provizija se smatra naknadom čiji iznos ovisi o broju ili vrijednosti ostvarenih poslova. Iz takve definicije proizlazi kako je provizija u neposrednoj korelaciji s količinom ili vrijednošću poslova koji su sklopljeni putem zastupnika.¹¹³ Treba zaključiti kako je provizija naknada za uspjeh,¹¹⁴ postotni iznos od vrijednosti prodaje za uloženi trud,¹¹⁵ svojevrsna novčana¹¹⁶ nagrada čiji iznos varira. Definicija provizije implicira da njezin iznos nije statičan i ne odgovara fiksnim troškovima poslovanja.¹¹⁷ Stoga određivanje provizije putem kogentnih normi ili temeljem onoga što je uobičajena praksa ne bi bilo u duhu ovog imovinskog prava. Način njezina određivanja¹¹⁸ trebao bi biti stipuliran u ugovoru kao subjektivnom izrazu stranačke autonomije na način da je određena formula njezina izračuna ili da se barem uputi na vještaka koji bi prema opsegu i kvaliteti obavljenog posla mogao odrediti njezinu visinu (određiva provizija).

¹¹³ Ima stavova kako provizija može biti ugovorena neovisno o broju posredovanih ili sklopljenih poslova (engl. *flat rate commission*). V. Fry, W., *Commercial Agents Rights*, URL: [http://www.williamfry.ie/publication-article/commercial_agents_rights.aspx?paid=0&keyword=commercial agents rights&month=0&year=2010](http://www.williamfry.ie/publication-article/commercial_agents_rights.aspx?paid=0&keyword=commercial%20agents%20rights&month=0&year=2010), str. 2. (4. 2. 2018.). U ovom radu zauzima se stav kako takav vid ugovaranja provizije u osnovi nije ugovaranje jer *flat* stope upućuju na fiksnost. Budući da se ovdje radi o situaciji u kojoj trgovački zastupnik nije plaćen provizijom kao varijabilnom naknadom, treba uzeti da je ugovaranjem *flat* stope provizije pravo na proviziju isključeno. Isto McDonagh, R., *Who is commercial agent; do I really care?*, Mason Hayes & Curran, URL: http://www.mhc.ie/fs/doc/publications/Commercial_Agents__Export_Ireland__Robert_McDonagh_November_07.pdf, str. 3. (4. 2. 2018.).

¹¹⁴ Tako i Kordiš, H., *Zastupnička provizija (II.)*, *Pravo i porezi*, vol. 2, 1 (2011), str. 63.

¹¹⁵ Huyssen, R., *Die Voraussetzungen für den Provisionsanspruch des Handelsmäklers und Handlungsagenten: Inaugural-Dissertation*, Hohe Juristische Fakultät der Königlichen Universität Greifswald, Iserlohn, 1915., str. 6.

¹¹⁶ Budući da se provizija "plaća", ista bi trebala biti izražena samo u novcu. Šire Huyssen, koji otvara mogućnost davanja "drugih zamjenjivih stvari.", *ibid.*

¹¹⁷ Utrošak struje, vode, pomoćnika, javnopravni doprinosi, *flat* trošak telefona i interneta, itd.

¹¹⁸ U pravilu će provizija biti određena kao postotak od prodaje (vrijednosti posla ili vrijednosti ugovora u kojem je samo posredovao). Tako Vukmir, B., *Pravo međunarodnih plaćanja. Instrumenti osiguranja plaćanja i ugovorne klauzule plaćanja: prilozi za pripremanje i polaganje ispita iz predmeta Pravo međunarodnih plaćanja*, Pravni fakultet, Zagreb, 1997., str. 192 i 194; Kordiš, H., *op. cit.*, bilj. 114, str. 67.

Četvrta situacija odnosi se na pravo na proviziju za posao koji je sklopljen za vrijeme trajanja ugovora o zastupanju, pri čemu zastupnik ima isključivo pravo na određeno zemljopisno područje odnosno skupinu stranaka. Pritom treba biti ispunjena kumulativna pretpostavka da je posao sklopljen sa strankom koja pripada tom području odnosno skupini. Pod pojmom "stranka koja pripada tom području", ako je riječ o pravnoj osobi, treba razumjeti mjesto gdje pravna osoba faktično obavlja trgovačku djelatnost.¹¹⁹ U slučaju da se trgovačka djelatnost obavlja na više mjesta ili u slučaju da zastupnik djeluje na više područja, mogu se uzeti u obzir ostali čimbenici mjerodavni za određenje težišta odnosa posla.¹²⁰ Primjerice, mjesto pregovora s trgovačkim zastupnikom ili mjesto gdje su po redovitom tijeku stvari pregovori trebali biti održani, mjesto isporuke robe i mjesto gdje je poslovni nastan naručitelja robe.¹²¹ Iz navedenih odredbi razvidno je kako se u drugoj situaciji provizija plaća neovisno od stvarnog angažmana trgovačkog zastupnika odnosno i u slučaju izostanka angažmana.¹²² Riječ je o slučajevima tzv. isključivog zastupanja.¹²³ Sama činjenica da je posao sklopljen na teritoriju za koji je zadužen ili s krugom osoba u odnosu na koje on ima pravo obavljati zastupničke poslove daje zastupniku pravo na proviziju za poslove s klijentima koji pripadaju tom području, iako su isti zaključeni bez ikakvog stvarnog angažmana zastupnika.¹²⁴ Treba uzeti da su navedene odredbe iznimka od pravila o proviziji kao svojevrsnoj nagradi, koja kroz opseg i/ili vrijednost poslova odražava uloženi trud zastupnika. Treba uzeti da ovako stipulirane odredbe imaju izraženu socijalnu svrhu jer se istima nastoji zaštititi zastupnika od slučajeva mogućeg zaobilaženja koje bi imalo za cilj izbjegavanje plaćanje provizije.

Trgovački zastupnik ima pravo na proviziju nakon prestanka ugovora u dva slučaja. Prvi slučaj odnosi se na poslove koji bi bili sklopljeni nakon prestanka ugovora, ako se njihovo sklapanje može pripisati djelatnosti trgovačkog zastupnika za vrijeme trajanja ugovora o trgovačkom zastupanju.¹²⁵ Radi pravne

¹¹⁹ V. presudu u predmetu C-104/95, *Georgios Kontogeorgas v Kartonpak AE*, EU:C:1996:492, para 27.

¹²⁰ *Ibid.*, para 30.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Isto McDonagh, R., *op. cit.*, bilj. 113, str. 3.

¹²³ Vukmir, B., *op. cit.*, bilj. 118, str. 194. Za navedene situacije ugovara se tzv. kontrolna provizija koja je niža od redovite, *ibid.*

¹²⁴ *Georgios Kontogeorgas v Kartonpak AE*, EU:C:1996:492, para 19. O ovom problemu u ranom njemačkom pravu trgovačkog zastupanja v. Huyssen, R., *op. cit.*, bilj. 115, str. 45-49.

¹²⁵ Čl. 819. st. 5. ZOO-a.

sigurnosti je postavljeno vremensko ograničenje u obliku pravnog standarda "razumnog roka" nakon prestanka ugovora. Gospodarska dimenzija navedene odredbe primjećuje se u činjenici da se sklapanje posla u nekom primjerenom roku, koji treba odrediti prema okolnostima slučaja, s visokom vjerojatnošću može pripisati djelatnosti trgovačkog zastupnika dok je zastupao principala. Unatoč prestanku ugovora o trgovačkom zastupanju, činidba koja se sastoji u plaćanju provizije postoji i dalje te se može utužiti. Smisao navedene odredbe treba tražiti u produženim učincima trgovačkog zastupanja u vidu uzročne veze koja postoji između naknadno sklopljenih poslova i ranijeg angažmana trgovačkog zastupnika.

Drugi slučaj odnosi se na proviziju nakon prestanka ugovora kada je ponuda trećeg stigla principalu ili trgovačkom zastupniku prije prestanka ugovora o zastupanju. Dakle, u ovoj situaciji ugovor je sklopljen nakon prestanka ugovora o zastupanju, ali je ponuda stigla kao rezultat angažmana zastupnika prije prestanka ugovora.¹²⁶ Zanimljiva je situacija konkurencije dvaju trgovačkih zastupnika po pitanju isplate provizije. Može se dogoditi da je posao s trećom osobom sklopljen tijekom razdoblja koje obuhvaća (novi) ugovor o trgovačkom zastupanju, no sklapanje posla može se pripisati prethodnom trgovačkom zastupniku kojem provizija pripada temeljem članka čl. 819. st. 5. ZOO-a. U tom slučaju novi trgovački zastupnik nema pravo na proviziju, osim ako bi bilo pravično, s obzirom na okolnosti slučaja, istu podijeliti između dvaju trgovačkih zastupnika. Po red *supra* rečenog o gospodarskoj dimenziji ove odredbe, treba primijetiti kako u svakom slučaju prijašnji zastupnik stječe pravo na proviziju, dok novi eventualno na dio za koji bi se utvrdilo da mu pripada. Pritom se pokazuje posebnost trgovačkog zastupanja jer se pravni poslovi sklopljeni izvan prijašnjeg obveznog odnosa i dalje pripisuju prijašnjem zastupniku, iako su vremenski pokriveni novim odnosom trgovačkog zastupanja.

PZ ne govori ništa o mogućim situacijama u kojima bi pomorski agent u obavljanju svoje zastupničke funkcije mogao ostvariti pravo na nagradu (proviziju), potrebnoj razini njegovog angažmana te o pravu na nagradu nakon prestanka ugovora o pomorskoj agenciji za one poslove koji se mogu pripisati angažmanu (ranijeg) agenta. U tom smislu *supra* spomenute "zaštitne" odredbe o isplati provizije mogu naći svoju podrednu primjenu u pravu pomorske agencije.

¹²⁶ Čl. 819. st. 5. ZOO-a.

3.2.2.2. Pravo na posebnu proviziju

Riječ je o proviziji koju nalogodavac duguje zastupniku ako je ovaj po ovlaštenju nalogodavca naplatio neku nalogodavčevu tražbinu.¹²⁷ Posebnost provizije proizlazi iz činjenice kako nije uobičajeno da zastupnik naplaćuje tražbinu za nalogodavca, pa zbog toga treba imati posebno ovlaštenje.¹²⁸ Posebna provizija računa se u postotku od naplaćenog iznosa.¹²⁹ Budući da PZ za ovakve možebitne situacije ne predviđa pravo pomorskoga agenta na posebnu nagradu, treba uzeti da bi ju agent mogao ostvariti podrednom primjenom odredbe o posebnoj proviziji. *Arg. a fortiori*, ako stječe pravo na nagradu zbog sklopljenog posla s trećim, tim više bi mu trebalo priznati pravo na posebnu nagradu ako tražbinu i naplati. U tome bi se očitovala dopunska i zaštitna priroda odredaba o trgovačkom zastupanju u pravu pomorske agencije.

3.2.3. Pravo na naknadu troškova

Razmatrajući pravo agenta na naknadu troškova u svjetlu ZOO-a kod vrednovanja agentovog pomaganja principalu, treba reći da ZOO kod ugovora o djelu ne spominje izrijekom pravo na naknadu troškova. Dapače, iz odredbi o proračunu s izričitim jamstvom može se izvesti zaključak kako su troškovi sastavni dio naknade koju izvođač naplaćuje.¹³⁰ Budući da PZ kao *lex specialis* izrijekom daje pravo na (predujam) vlastitih troškova te onih učinjenih za principala, pomorski agent će imati pravo na posebnu refundaciju nastalih troškova.

Za razliku od ugovora o djelu, odredbe ugovora o nalogu, slično kao i posebne odredbe PZ-a, predviđaju pravo na (predujam) naknade troškova.¹³¹ Pored navedenog, ZOO predviđa pravo nalogoprimca na kamate tekuće od dana kad su troškovi učinjeni radi izvršenja naloga.¹³² Treba uzeti kako pomorski agent kao posebna vrsta nalogoprimca ne ostvaruje samo pravo na naknadu troškova prema PZ-u već i akcesorno pravo na kamate temeljem čl. 773. st. 2. ZOO-a.¹³³

¹²⁷ Čl. 821. ZOO-a.

¹²⁸ Čuveljak, J., *op. cit.*, bilj. 37, str. 36.

¹²⁹ Ako njezin iznos ili način određivanja ne bi bio ugovoren, onda bi trebalo primijeniti opća pravila čl. 820. ZOO-a o određivanju iznosa provizije u situacijama kada stranke nisu ugovorile proviziju ili kada ona nije uređena tarifom, *ibid.*

¹³⁰ V. čl. 614. ZOO-a.

¹³¹ Čl. 772. ZOO-a.

¹³² Čl. 773. st. 1. ZOO-a.

¹³³ Riječ je o zakonskim zateznim kamatama te ovu odredbu treba čitati zajedno s odredbama čl. 29. ZOO-a. Čl. 23. st. 2. Općih uvjeta poslovanja UPAH-e predviđa kako nepodmirene tražbine pomorski agent ima pravo naplatiti sa (u ovom slučaju ugovorom određenim zateznim) kamatama od 12%.

U dijelu u kojem pomorski agent nastupa u svojstvu posrednika ne pripada mu zakonsko pravo na naknadu troškova već to pravo mora biti posebno ugovoreno. Ako je tako ugovoreno, posrednik ima pravo na naknadu i u slučaju da ugovor nije sklopljen.¹³⁴ U slučaju da je ovlašteno posredovao za obje ugovorne strane, a nema drugačije ugovorne odredbe, od svake stranke može naplatiti samo polovicu troškova.¹³⁵

U slučaju da se zatekne u položaju poslovođe bez naloga pomorski će agent ostvariti pravo na naknadu svih nužnih i korisnih izdataka i pretrpljene štete čak i ako očekivani rezultat izostane. Sve pod pretpostavkom da je postupio u svemu kako treba i radio ono što su okolnosti zahtijevale.¹³⁶

Odredbe o trgovačkom zastupanju relevantne su za ocjenu prava pomorskog agenta na naknadu troškova. Za razliku od prava na naknadu troškova kao zakonom predviđenog imovinskog prava pomorskoga agenta, "obični" trgovački zastupnik nema pravo na naknadu redovitih troškova ako si to pravo nije pridržao ugovorom.¹³⁷ U tom dijelu su odredbe ZOO-a manje povoljne od odgovarajućih odredbi PZ-a. Međutim, prema ZOO-u zastupnik ima zakonsko pravo potraživati naknadu posebnih troškova koje je učinio u korist nalogodavca ili po njegovu nalogu.¹³⁸ U slučaju sumnje ima li pomorski agent pravo naplatiti, pored predvidivih, i posebne troškove koje je učinio u korist principala ili po njegovom nalogu, ova odredba bi mogla pomoći.¹³⁹

3.2.4. Pravo zadržanja

Već je spomenuto kako pomorski agent ima pravo pridržaja na imovini nalogodavatelja te kako navedeno pravo odgovara pravu zadržanja iz ZOO-a. Na temelju prava pridržaja (zadržanja) pomorski agent kao vjerovnik tražbina po osnovi troškova i nagrade (provizije) ima pravo namiriti se iz zadržane stvari na isti način kao i založni vjerovnik, ali je dužan prije nego što pristupi naplati o toj svojoj namjeri pravodobno obavijestiti dužnika (principala).¹⁴⁰ ZOO uređuje pravo zadržanja i kod ugovora o djelu te bi pomorski agent u svojstvu pomagača

¹³⁴ Čl. 846. st. 1. – 2. ZOO-a.

¹³⁵ Čl. 847. st. 1. ZOO-a.

¹³⁶ Čl. 1124. st. 1. ZOO-a.

¹³⁷ Čl. 825. st. 1. ZOO-a.

¹³⁸ Čl. 825. st. 2. ZOO-a.

¹³⁹ Ipak, odredba PZ-a dovoljno je široko stipulirana da obuhvaća pravo na naknadu (svih) troškova učinjenih za nalogodavca.

¹⁴⁰ Čl. 75. ZOO-a.

principala u odnosu na posljednjeg također imao pravo zadržanja na principa-
lovim stvarima radi osiguranja naplate naknade za svoj rad, utrošeni materijal
i ostale tražbine koje je eventualno imao (u prvom redu troškova).¹⁴¹ Kod ugo-
vora o trgovinskom zastupanju predviđeno je da zastupnik ima pravo zadrž-
anja. Radi osiguranja svojih dospelih potraživanja nastalih u vezi s ugovorom,
zastupnik ima pravo zadržanja na iznosima koje je naplatio za principala po
njegovom ovlaštenju te na svim principalovim stvarima koje je u vezi s uгово-
rom primio od nalogodavca ili od nekog drugog, dok se nalaze kod njega ili kod
nekog tko ih drži za njega (npr. pod-agent) ili dok u rukama ima ispravu (npr.
skladišnicu, teretnicu) pomoću koje može raspolagati njima.¹⁴²

3.2.5. Ostala imovinska prava

Pored već spomenutog prava na kamate, pomorski bi agent imao kao nalo-
goprimalac pravo na naknadu štete koju bez svoje krivnje trpi u obavljanju nalo-
ga.¹⁴³ To pravo imao bi i kao zastupnik nalogodavca u dijelu u kojem se njegove
dužnosti svode na zastupanje. Treba uzeti da to pravo ostvaruje i kao izvođač
radova u dijelu u kojem se njegov posao svodi na pomaganje principalu. U slu-
čaju da nastupa kao poslovođa bez naloga pomorski agent ostvaruje pravo na
naknadu pretrpljene štete čak i ako očekivani rezultat nije postignut.¹⁴⁴ U svrhu
osiguranja naknade i troškova nalogoprimalac, pa time i pomorski agent, ima za-
ložno pravo na pokretninama nalogodavca što ih je dobio po osnovi naloga, a i
na novčanim iznosima što ih je naplatio za račun nalogodavca.¹⁴⁵ Založno pravo
dodatno pojačava obvezno-pravni položaj pomorskog agenta jer PZ ne predviđa
takvo pravo.

4. O INSTITUTU POSEBNE NAKNADE KAO OBLIKU ZAŠTITE (POMORSKOG) AGENTA

Posebna naknada ili odšteta (engl. *indemnity*, njem. *Ausgleichanspruch*) imo-
vinsko je pravo trgovačkog zastupnika propisano Direktivom. Posebnost ovog
instituta zaslužuje da mu se posveti posebno poglavlje.

¹⁴¹ Čl. 618. ZOO-a.

¹⁴² Čl. 826. ZOO-a.

¹⁴³ Čl. 774. ZOO-a.

¹⁴⁴ Čl. 1124. st. 1. ZOO-a.

¹⁴⁵ Čl. 777. ZOO-a.

4.1. Pravno-politički *ratio* instituta

Institut odštete možda je i najkontroverzniji institut u Direktivi. Riječ je o institutu koji svoje korijene ima u §89b njemačkog Trgovačkog zakonika.¹⁴⁶ Kontroverze proizlaze iz činjenice da kao kontinentalno-pravni institut nije poznat *common law* državama članicama.¹⁴⁷ Pravo na posebnu naknadu ili odštetu po prestanku ugovora o trgovinskom zastupanju izraz je pravičnosti¹⁴⁸ ili posebne socijalne zaštite.¹⁴⁹ Na razini kontinentalne Europe pravni sustavi gledaju na trgovačkog zastupnika kao na slabiju stranu odnosa trgovačkog zastupanja¹⁵⁰ i tretiraju ga drugačije od *common law* sustava.¹⁵¹ *Common law* pristup je tipično tržišni, tj. trgovački zastupnik bi trebao imati onoliko imovinskih prava koliko si je uspio osigurati ugovorom (*vigilantibus iura*).¹⁵² Takav pristup u većoj mjeri izražava načelo autonomije volje. To uključuje razne klauzule osiguranja za slučaj raskida poput klauzule o odšteti.

Međutim, odnos zavisnosti trgovačkih zastupnika o principalima čini se kao jednosmjernan.¹⁵³ Naime, principalni nakon raskida ugovora dalje koriste kli-

¹⁴⁶ Trgovački zakonik SR Njemačke (BGBl. I S. 219) od 10. svibnja 1897., zadnja izmjena 18. 7. 2017. (BGBl. I S. 2745). Navedeni institut postoji u njemačkom pravu trgovačkog zastupanja još od 1953. te se u međuvremenu razvila bogata sudska praksa.

¹⁴⁷ Vukmir, B., *op. cit.*, bilj. 118, str. 198.

¹⁴⁸ Slično Schmidt, K., *Handelsrecht: Unternehmensrecht I*, 6. Auflage, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2014., str. 881.

¹⁴⁹ Slično Vukmir, B., *Pravo međunarodnog trgovinskog zastupanja*, Zagreb, Informator, 1984., str. 55. O suprotnim gledištima na smisao odštete Schmidt, K., *op. cit.*, bilj. 148, str. 881.

¹⁵⁰ Vukmir, B., *Pravo međunarodnih...*, *op. cit.*, str. 195. Za slučaj SR Njemačke *ibid.*, str. 196. V. i Vukmir, B., *Pravo međunarodnog...*, *op. cit.*, str. 27 i 55.

¹⁵¹ Vukmir, B., *Pravo međunarodnog...*, *op. cit.*, str. 3. Tako u *common law*-u trgovački zastupnici u pravilu nemaju poseban status i ne uživaju posebnu zaštitu, *ibid.* str. 3-4, 8. Zaštita trgovačkih zastupnika posebnim pravilima je obilježje kontinentalno-pravnih sustava trgovinskog zastupanja, *ibid.*, str. 4.

¹⁵² Vukmir, B., *op. cit.*, bilj. 118, str. 198. *Id. op. cit.*, bilj. 118, str. 56. U Ujedinjenom Kraljevstvu i drugim *common law* zemljama trgovački zastupnici tradicionalno nisu imali poseban status i za njih nisu postojala posebna pravila. Prava i obveze principala i trgovačkog zastupnika u najvećoj mjeri ovise o njihovom ugovoru. Tako Sikirić, H., *op. cit.*, bilj. 36, str. 7.

¹⁵³ O ugovoru o trgovačkom zastupanju može se govoriti kao o tzv. asimetričnom ugovoru. Kod asimetričnih se ugovora pravna zaštita u odnosu na jačeg poslovnog subjekta ne pruža nužno potrošaču već moguće i poslovnom subjektu kao slabijoj ugovornoj strani (neuravnoteženi ugovori između poslovnih subjekata). Tako Roppo, V., *From Consumer Contracts to Asymmetric Contracts: a Trend in European Contract Law*, *European Review of Contract Law*, vol. 3, 5 (2009), str. 304. Kao primjere EU regulacije asimetričnih ugovora u kojima se štite poslovni subjekti kao slabija strana Roppo navodi Direktivu.

jentelu koju im je trgovački zastupnik priskrbio svojim angažmanom.¹⁵⁴ S druge strane, bivši trgovački zastupnici ostaju bez svojih poslovnih poznanstava koja dalje samostalno eksploatiraju principalu.¹⁵⁵ Stoga je postojala potreba zaštititi trgovačke zastupnike po raskidu ugovora i gubitka tržišta. To je ovom Direktivom uspješno učinjeno.

4.2. Posebna naknada prema Direktivi

4.2.1. Pojam

Posebna naknada ili odšteta nije oblik naknade štete. Direktivom je jasno utvrđeno kako države članice u svoje nacionalne sustave trebaju ugraditi institut odštete ili institut naknade štete.¹⁵⁶ Odšteta ima za cilj zaštititi trgovačkog zastupnika koji je prestankom ugovora izgubio tržište te izvor prihoda, a svojim je prethodnim radom i trudom¹⁵⁷ doprinio razvoju principalova poduzeća.¹⁵⁸ Poslovni ugled principalu (engl. *goodwill*) rezultat je činjenice da je principal proširio krug klijenata ili povećao obim poslovanja s postojećim klijentima zahvaljujući trudu trgovačkog zastupnika. Neki autori smatraju kako je odšteta naknada za doprinos razvoju *goodwill*¹⁵⁹ te je *goodwill* zajedničko dobro principalu i trgovačkog zastupnika.¹⁶⁰ Na odštetu se gleda kao na otkup zastupnikova udjela u *goodwillu*.¹⁶¹ Budući da se nakon raskida ugovora nastavlja ostvarivati znatna korist od klijenata temeljem *goodwill* koji je priskrbio zastupnik, opravdano je da mu se plati odšteta.¹⁶² To se očituje u samim pretpostavkama za stjecanje prava na odštetu.¹⁶³

¹⁵⁴ Vukmir, B., *Pravo međunarodnih...*, *op.cit.*, str. 195.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ Čl. 17. st. 1. Direktive.

¹⁵⁷ Govori se o meritokratskom pristupu izračunu odštete. Izraz je upotrijebljen u predmetu C-465/04, *Honyvem Informazioni Commerciali Srl protiv Mariella De Zotti*, EU:C:2006:199, para 5.

¹⁵⁸ O razlozima isključenja prava na posebnu naknadu, a koji se u osnovi temelje na odgovornosti zastupnika, v. čl. 18. Direktive.

¹⁵⁹ Brémont, O., *Compensating a Commercial Agent in the UK: Have Equitable Principles Been Displaced by Political Pragmatism?*, *European Business Law Review*, vol. 6, 5 (1995), str. 123.

¹⁶⁰ McDonagh, R., *op. cit.*, bilj. 113, str. 1.

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² Izvješće o primjeni članka 17. Direktive Vijeća o koordinaciji prava država članica u odnosu na samozaposlene trgovačke zastupnike (86/653/EEC), COM (96)364 konačna verzija, Bruxelles, 23. srpanj 1996., str. 1.

¹⁶³ Čl. 17. st. 2. (a) Direktive propisuje da trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako i u mjeri u kojoj je nalogodavcu osigurao nove stranke ili je u značajnoj mjeri povećao

4.2.2. Način obračuna

Poveznica između odštete i provizije trgovačkog zastupnika vidi se u načinu obračuna iznosa odštete. Iznos odštete ne može prelaziti iznos koji odgovara odšteti za jednu godinu izračunatoj na temelju prosječne godišnje naknade za rad trgovačkog zastupnika tijekom prethodnih pet godina. Ako se ugovor izvršava manje od pet godina, odšteta se izračunava na temelju prosjeka za to razdoblje.¹⁶⁴ Ovu odredbu treba dovesti u vezu s odredbama o pretpostavkama za stjecanje prava na posebnu naknadu.¹⁶⁵ Iz tih odredbi vidljivo je da mehanizam određivanja iznosa posebne naknade počiva na principu stupnjevitosti i pravičnosti. Sud će u prvom stupnju voditi računa o činjenici da je trgovački zastupnik proširio krug klijenata odnosno intenzivirao poslovanje s postojećim klijentima. U drugom stupnju sud će voditi računa o tome što bi bilo pravično s obzirom na okolnosti slučaja, pri kojem izračunu je iznos izgubljene provizije samo jedna od okolnosti koju treba uzeti u obzir.¹⁶⁶ Konačno, u trećem stupnju dolazi do izražaja ograničenja o visini odštete, pod uvjetom da iznos dobiven u prvom i drugom stupnju prelazi gornju granicu (engl. *capping*). U tom smislu spomenutu stupnjevitost treba shvatiti uvjetno – unatoč tri koraka koje sud treba poduzeti, sva tri koraka su komplementarna te bi ih trebalo poduzimati zajedno.¹⁶⁷

4.2.3. Odnos prema naknadi štete

Odšteta se javlja kao naknada zbog pribavljenih koristi principalu i naknada zbog izgubljene provizije. Unatoč nazivu, ona nije izraz trpljenja štete već ona postoji kao želja zakonodavca da po završetku odnosa trgovačkog zastupanja zaštiti trgovačkog zastupnika. S druge strane, naknada štete ostvaruje se ako trgovački zastupnik trpi štetu.¹⁶⁸ Unatoč alternativnoj obvezi država članica da

opseg posla s postojećim strankama te nalogodavac nastavlja ostvarivati znatnu korist od poslovanja s takvim strankama, i plaćanje odštete je pravično uzmu li se u obzir sve okolnosti, a posebno izgubljena provizija trgovačkog zastupnika od poslovanja s takvim strankama.

¹⁶⁴ Čl. 17. st. 2. (b) Direktive.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ O odnosu odštete po kriteriju izgubljene provizije i odštete po kriteriju pribavljenih koristi za principala v. *infra* predmet *Tamoil*.

¹⁶⁷ Genzow, C. F. § 89b HGB: Die Falschberechnung des Ausgleichsanspruchs, *Internationales Handelsrecht: Zeitschrift für das Recht des Internationalen Warenkaufs und Warenbetriebs*, vol. 14, 4 (2014), str. 134.

¹⁶⁸ *Arg. ex* čl. 17. st. 3. Direktive o trgovačkim zastupnicima.

implementiraju institut odštete odnosno naknade štete,¹⁶⁹ Direktiva u čl. 17. st. 2. (c) izrijekom propisuje kako "odobrenje ovakve odštete (izračunate temeljem čl. 17. st. 2. (b), nap. a) ne sprečava trgovačkog zastupnika da zahtijeva naknadu štete". Iz navedenog bi proizlazilo kako trgovački zastupnik ipak može kumulirati odštetu i naknadu štete.¹⁷⁰ Sud EU se jasno izrazio da je kumulacija moguća, no nacionalni propis koji omogućuje dodatnu naknadu štete ne smije dovesti do dvostrukog obeštećenja zastupnika za gubitak provizije zbog raskida ugovora.¹⁷¹ Hrvatski ZOO u potpunosti slijedi ovakav stav. Trgovački zastupnik, uključujući pomorskoga agenta kada nastupa kao zastupnik, a na kojeg bi se primjenjivalo pravo RH, može tražiti posebnu naknadu (odštetu) i naknadu štete, no ovu posljednju samo u iznosu koji prelazi visinu posebne naknade.¹⁷²

4.3. Afirmacija posebne naknade u presudama Suda EU

Praksa Suda EU važna je za razumijevanje instituta posebne naknade. U svojim presudama Sud je potvrdio socijalno-zaštitni koncept prava na posebnu naknadu. Neke od tih presuda donesene su u vezi s pravom pomorskoga agenta na posebnu naknadu te tim više zaslužuju pozornost u ovom radu. Niže se daje kratak pregled posebno značajnih presuda.¹⁷³

4.3.1. *Tamoil*¹⁷⁴

U navedenom predmetu postavilo se pitanje je li u skladu s člankom 17. st. 2. Direktive ograničavati iznos odštete na koju je trgovački zastupnik ovlašten na iznos izgubljene provizije, iako su koristi koje principal nastavlja ostvarivati nakon prestanka ugovora veće od iznosa izgubljene provizije. Budući da je kriterij izgubljene provizije samo jedan od nekoliko elemenata¹⁷⁵ za utvrđivanje pravičnosti odštete, Sud je istaknuo kako je na nacionalnim sudovima da utvrde

¹⁶⁹ Alternativnost je potvrdio i Sud EU u presudi C-338/14, *Quenon K. SPRL protiv Beobank SA, prije Citibank Belgium SA, Metlife Insurance SA, prije Citilife SA*, EU:C:2015:795, paras 24, 34.

¹⁷⁰ *Ibid.*, para 30.

¹⁷¹ *Ibid.*, para 35.

¹⁷² Čl. 830. st. 6. ZOO-a.

¹⁷³ Za detaljniji pregled i komentar presuda u predmetima *Tamoil*, *Ingmar* i *Unamar v. Poljanec, K.*, *op. cit.*, bilj. 9, str. 802-808. Ovdje se tri presude kratko izlažu radi sustavnosti i sveobuhvatnosti izlaganja, budući da su njihovi pravorijeci od značaja i za prava pomorskih agenata. V. i Zubović, A., *Praksa Europskog suda iz područja trgovinskog zastupanja, Hrvatska pravna revija*, vol. 8, 10 (2000), str. 95-99.

¹⁷⁴ C-348/07, *Turgay Semen v Deutsche Tamoil GmbH*, EU:C:2009:195.

¹⁷⁵ *Ibid.*, para 20.

je li odšteta koja se dosuđuje pravična.¹⁷⁶ Prilagođavanje iznosa odštete ne smije biti shvaćeno kao isključivo snižavanje "prema dolje". Interpretacija članka 17. st. 2. Direktive koja bi dovela do automatskog isključivanja mogućnosti povećanja odštete bila bi štetna za trgovačkog zastupnika kojem je ugovor raskinut. Sud zaključuje kako je nedopustiva praksa sudova po kojoj isti automatski isključuju, radi primjene kriterija pravičnosti, a u slučaju da koristi koje principal nastavlja ostvarivati prelaze procijenjeni iznos izgubljene provizije, mogućnost bilo kakvog povećanja odštete do gornje granice dopuštene člankom 17. st. 2. (b) Direktive. Iz navedenog slijedi kako pravičnost može biti kriterij povećanja odštete u drugom stupnju, a ne isključivo sniženja.

Takav stav Suda pokazao je kako je izgubljena provizija samo jedan od kriterija ocjene pravičnosti visine odštete. Iznos izgubljene provizije nije isključiv kriterij za određivanje razine odštete.¹⁷⁷ Utvrđenje principalovih *prihoda* postaje ključna pretpostavka i polazišna osnova za obračun odštete.¹⁷⁸

4.3.2. *Ingmar*¹⁷⁹

U ovom predmetu postavilo se pitanje pravne prirode odredaba o posebnoj naknadi te s tim u vezi mogućnosti stranaka da koristeći ugovornu autonomiju isključe primjenu odredaba o posebnoj naknadi u ugovorima s međunarodnim obilježjem. U konkretnom slučaju je društvo Ingmar bilo trgovački zastupnik društva Eaton u Ujedinjenom Kraljevstvu, pri čemu su stranke ugovorile da će mjerodavno pravo za ugovor biti pravo Kalifornije. Nakon raskida ugovora godine 1996., Ingmar pokreće parnicu protiv Eatona tražeći, između ostalog, naknadu štete sukladno članku 17. britanske Uredbe o trgovačkim zastupnicima. Sud prvog stupnja odbija tužbeni zahtjev s obrazloženjem da se čl. 17. Uredbe ne primjenjuje jer su stranke ugovorile kalifornijsko pravo kao mjerodavno pravo. Nadležni žalbeni sud postavio je pitanje moraju li se članci 17. i 18. Direktive o trgovačkim zastupnicima, koji jamče određena prava trgovačkim zastupnicima nakon raskida ugovora, primijeniti u slučaju da trgovački zastupnik obavlja djelatnost trgovačkog zastupanja u nekoj državi članici, premda je principal osnovan u državi ne-članici i ugovorna odredba predviđa da će pravo te države biti mjerodavno.¹⁸⁰

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ Tako i Genzow, F. C., *op. cit.*, bilj. 167, str. 134 i 135.

¹⁷⁸ *Ibid.*

¹⁷⁹ C-381/98, *Ingmar GB Ltd protiv Eaton Leonard Technologies Inc.*, EU:C:2000:605.

¹⁸⁰ *Ibid.*, para 14.

Sud je istaknuo kako je cilj članka 17. do 19. Direktive posebice da zaštiti trgovačke zastupnike nakon raskida ugovora.¹⁸¹ Prisilno-pravna priroda članka 17. Direktive je potvrđena člankom 19. Direktive.¹⁸² Slijedom navedenog, zaključuje da se "mora uzeti da je ključno za pravni poredak Zajednice da principal s poslovnim nastanom u državi-nečlanici, a čiji trgovački zastupnik obavlja djelatnost trgovačkog zastupanja unutar Zajednice, ne može izbjeći primjenu odredbi (članaka 17. do 19. Direktive, nap. a) putem obične klauzule o mjerodavnom pravu. Svrha predmetnih odredbi zahtijeva da ih se primjeni u situacijama koje imaju blisku vezu sa Zajednicom, posebice tamo gdje trgovački zastupnik obavlja djelatnost trgovačkog zastupanja na području države članice, neovisno o pravu kojem su stranke namjeravale podvrgnuti ugovor."¹⁸³

Sud je presudio kako se "članci 17. i 18. Direktive (...), koji jamče određena prava trgovačkim zastupnicima po raskidu ugovora o zastupanju, moraju primijeniti kada trgovački zastupnik obavlja svoju djelatnost u državi članici iako je principal nastanjen u državi ne-članici i klauzula ugovora predviđa da na ugovor treba primijeniti pravo te države."¹⁸⁴

Gledano iz kuta međunarodnog privatnog prava, riječ je o kontroverznoj presudi. Njome su postavljene granice stranačke autonomije u izboru mjerodavnog prava kao osnovnom postulatu međunarodnog privatnog prava. Nakon presude Ingmar, neki autori¹⁸⁵ ta dva članka smatraju izravno primjenjivim međunarodnim pravilima prisilnog karaktera.

4.3.3. *Unamar*¹⁸⁶

Problem proširenja nacionalne implementacijske mjere u situacijama s prekograničnim obilježjem javio se kao problem i u ovom predmetu. Ono što čini ovu presudu posebno važnom jest što je ista usvojena upravo u vezi s pravom pomorskog agenta na odštetu.

¹⁸¹ *Ibid.*, para 21.

¹⁸² *Ibid.*, para 22.

¹⁸³ *Ibid.*, para 25.

¹⁸⁴ *Ibid.*, para 26. Za obrnuti slučaj – kada trgovački zastupnik obavlja poslove izvan EU za principala sa sjedištem u EU – v. recentnu presudu u predmetu C-507/15, *Agro Foreign Trade & Agency Ltd protiv Petersime NV*, EU:C:2017:129.

¹⁸⁵ Rühl, G, *Extending Ingmar to Jurisdiction and Arbitration Clauses: The End of Party Autonomy in Contracts with Commercial Agents?*, *European Review of Private Law*, vol. 15, 6 (2007), str. 892.

¹⁸⁶ C-184/12, *United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV v Navigation Maritime Bulgare*, EU:C:2013:663.

Unamar kao trgovački zastupnik i NMB kao principal sklapaju ugovor o trgovačkom zastupanju za djelatnost NMB-ove usluge linijskog prijevoza kontejnera. Mjerodavno pravo bilo je bugarsko pravo te je za slučaj spora bila ugovorena arbitraža Trgovačke i gospodarske komore u Bugarskoj. Ugovor je raskinut zbog financijskih poteškoća principala te je Unamar tražio naknadu štete, godwill odštetu te dodatnu naknadu zbog otpusta svog osoblja. Stranke su kao mjerodavno pravo izabrale bugarsko pravo koje je predviđalo minimum zaštite za zastupnika. Za razliku od bugarskog prava, belgijsko pravo pruža širu zaštitu trgovačkim zastupnicima nego Direktiva, tj. bugarsko pravo koje je implementiralo taj minimum zaštite. Unamar je pokrenuo parnicu pred belgijskim sudom koji je smatrao kako je kolizijska odredba belgijskog zakona prisilna odredba koju treba primijeniti te je isključio primjenu bugarskog prava kao prava koje su stranke izabrale. Žalbeni sud je smatrao kako navedeni članak nije dio belgijskog javnog poretka te kako bugarsko pravo koje su stranke izabrale pruža zaštitu koja se jamči Direktivom. Stoga nacionalni sud zaključuje kako stranački izbor prava mora imati prednost i treba primijeniti bugarsko pravo.

Predmet je došao do belgijskog Kasacijskog suda koji je zauzeo stav kako članak 27. belgijskog zakona služi prisilno-pravnoj zaštiti zastupnika sa središnjim mjestom poslovanja u Belgiji, neovisno od prava mjerodavnog za ugovor. Kasacijski sud je u osnovi postavio pitanje Sudu EU treba li članak 3. o slobodi izbora mjerodavnog prava i članak 7. st. 2. o primjeni prisilnih odredbi prava suda iz (tada važeće, nap. a) Rimske konvencije tumačiti na način da izabrano pravo države članice, koje propisuje najnižu razinu zaštite predviđenu Direktivom, sud koji se nalazi u drugoj državi članici treba zanemariti u korist prava države tog suda pozivanjem na prisilno-pravnu prirodu, u pravu te države članice, pravila o položaju trgovačkih zastupnika.

Sud je istaknuo kako je na nacionalnom sudu da utvrdi je li pravo kojim nastoji zamijeniti izabrano pravo prisilno po svojoj prirodi, uzimajući u obzir ne samo pravne izraze nego i opću strukturu i okolnosti u kojima je to pravo usvojeno. Sud je zaključio kako se "članci 3. i 7.(2) Konvencije o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (...) moraju tumačiti na način da se pravo države članice EU, koje udovoljava minimumu zahtjeva za zaštitom (...) (trgovačkih zastupnika, nap. a) i koje su stranke ugovora o trgovačkom zastupanju izabrale, može odbiti od strane suda druge države članice, pred kojim se vodi postupak, u korist prava države suda, zbog prisilne prirode odredaba o pravnom položaju trgovačkih zastupnika u pravnom poretku te države članice, samo ako sud pred kojim se vodi postupak nađe, na osnovi detaljne procjene, da je u tijeku odnosne transpozicije zakonodavac države članice suda smatrao ključnim, u odnosnom pravnom

poretku, dodijeliti trgovačkom zastupniku zaštitu koja ide iznad onoga što se jamči tom direktivom, uzimajući pritom u obzir prirodu i svrhu takvih prisilnih odredbi.”

Stav koji je Sud zauzeo u ovom predmetu pokazuje sklonost sudske prakse za afirmacijom stranačke autonomije i samo iznimnim prisezanjem u prisilne odredbe nacionalnog prava. Takav pristup odgovara konceptu prema kojem patronatski, socijalno-zaštitni odnos države prema trgovačkom zastupniku u trgovačko-pravnim ugovorima mora imati svoje granice te biti u ravnoteži s načelom ugovorne autonomije. Time je Sud reterirao u odnosu na ranije zauzeti stav u presudi Ingmar u korist stranačke autonomije.

4.3.4. *Bellone*¹⁸⁷

Gospođa Bellone djelovala je kao zastupnica trgovačkog društva Yokohama. Nakon prestanka ugovora, zastupnica je postavila zahtjev za isplatom raznih odšteta. Prvostupanjski sud ju je odbio s obrazloženjem da ugovor o trgovačkom zastupanju nije valjan iz razloga što zastupnica nije u trenutku sklapanja ugovora bila upisana u registar trgovačkih zastupnika i predstavnika.¹⁸⁸ Gđa Bellone smatrala je takvu odluku protivnom Direktivi koja svojstvo trgovačkog zastupnika te slijedom toga pravo na odštetu ne veže uz upis u registar.¹⁸⁹ U navedenom predmetu postavilo se pitanje je li odredba o obveznom upisu u registar trgovačkih zastupnika kao pretpostavci valjanosti agencijskog ugovora sukladna Direktivi?¹⁹⁰

Sud je istaknuo kako upis u registar nije pretpostavka za pružanje zaštite trgovačkom zastupniku prema Direktivi.¹⁹¹ Nadalje, temeljem Direktive državne članice ne mogu zahtijevati nikakvu drugu pretpostavku valjanosti ugovora osim pisanu formu.¹⁹² Stoga se registracija zastupnika ne može prihvatiti kao pretpostavka valjanosti ugovora.¹⁹³

¹⁸⁷ C-215/97, *Barbara Bellone protiv Yokohama Spa*, EU:C:1998:189.

¹⁸⁸ *Ibid.*, para 4.

¹⁸⁹ *Ibid.*, para 7.

¹⁹⁰ *Ibid.*, para 11.

¹⁹¹ *Ibid.*, para 13.

¹⁹² *Ibid.*, para 14.

¹⁹³ *Ibid.*, para 15. V. i predmete C-456/98, *Centrosteeel Srl protiv Adipol GmbH*, EU:C:2000:402, para 19; C-485/01, *Francesca Caprini protiv Conservatore Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA)*, EU:C:2003:135, para 20.

Navedena presuda značajna je za pomorske agente. U RH je registracija pomorskog agenta pretpostavka za stjecanje svojstva pomorskog agenta¹⁹⁴ i stjecanje prava na obavljanje pomorsko-agencijskih djelatnosti.¹⁹⁵ Budući da je samo takva osoba pomorski agent u smislu Pravilnika, takva osoba bi imala pravo na nagradu i naknadu svojih troškova kao i troškova učinjenih u ime i za račun nalogodavca.¹⁹⁶ Vodeći se pravorijekom Suda EU kao izvorom prava, treba uzeti da obvezna registracija nikako ne smije biti pretpostavka valjanosti pomorsko-agencijskog ugovora u hrvatskom pravu, a time i prava koje valjani ugovor podrazumijeva. Samim time pomorski agent koji nastupa kao zastupnik principala ima pravo na odgovarajuću imovinsko-pravnu zaštitu koju predviđa ZOO kao implementacijski propis, uključujući pravo na posebnu naknadu (odštetu).

4.3.5. *Poseidon*¹⁹⁷

Društvo Poseidon djelovalo je kao posrednik u sklapanju brodarskog ugovora između svog principala, društva Marianne Zeeschip, te društva Maritramp. Po prestanku ugovora o pomorskog agenciji Poseidon je postavio zahtjev za naplatu neplaćene provizije, štete i odštetu. Principal je odbio takav zahtjev s obrazloženjem kako društvo Poseidon nije trgovački zastupnik jer je vodio pregovore kod sklapanja svega jednog ugovora, a zastupanje podrazumijeva pregovaranje većeg broja ugovora.¹⁹⁸ Nizozemski je sud postavio nekoliko pitanja: je li samozaposleni posrednik koji je utanačio samo jedan ugovor, koji se godišnje obnavlja, trgovački zastupnik u smislu Direktive?; je li za postojanje agencijskog ugovora relevantno što je provizija isplaćivana kroz više godina i/ili da se Direktiva referira na "sklopljene transakcije" (istaknuo a.); te je li relevantno što se čl. 17. Direktive referira na "klijente" umjesto na "klijenta"?¹⁹⁹

Sud je istaknuo kako je sukladno Direktivi važno da trgovački zastupnik ima neprekidno ovlaštenje za obavljanje zastupničkih poslova.²⁰⁰ Sud je nadalje istaknuo kako broj transakcija u načelu jest indikator trajnosti ovlaštenja, no ne i jedini indikator.²⁰¹ U nedostatku drugih indikatora, bitno je, istaknuo je Sud, da

¹⁹⁴ Čl. 2. Pravilnika.

¹⁹⁵ Čl. 3. Pravilnika.

¹⁹⁶ Čl. 10. Pravilnika.

¹⁹⁷ C-3/04, *Poseidon Chartering BV v Marianne Zeeschip VOF and Others*, EU:C:2006:176.

¹⁹⁸ *Ibid.*, para 9.

¹⁹⁹ *Ibid.*, para 10.

²⁰⁰ *Ibid.*, para 24.

²⁰¹ *Ibid.*, para 25.

je principal posredniku povjerio kontinuirano ovlaštenje da pregovara oko sukcesivnog produljenja (brodarskog, nap. a.) ugovora.²⁰² Iz presude proizlazi kako je Poseidon isto imao.²⁰³ U tom smislu pojam "trgovački zastupnik" treba tumačiti na način da, kada samozaposleni posrednik ima ovlaštenje pregovarati oko sklapanja samo jednog ugovora, koji se sukcesivno produljuje kroz godine, pretpostavka kontinuiteta ovlaštenja zahtijeva da je principal povjerio zastupniku kontinuirano ovlaštenje da pregovara oko sukcesivnog produljenja ugovora.²⁰⁴

Ovaj predmet važan je za razumijevanje pravne prirode pomorsko-agencijskog poslovanja. Priznavši i agentu-posredniku pravni položaj trgovačkog zastupnika, presuda mu je omogućila da potražuje pripadajuća imovinska prava, uključujući pravo na odštetu. Stoga je navedena presuda afirmirala položaj posebno onih pomorskih agenata-posrednika koji su kontinuirano angažirani na obavljanju svega jednog posla temeljem posebne punomoći (posebni agenti). U tom smislu čini se da je barem na razini EU riješena dilema oko toga primjenjuje li se Direktiva na aktivnosti agenata-posrednika odnosno regulira li ona uopće odnose između principala i agenata-posrednika.²⁰⁵

4.3.6. *Marchon*²⁰⁶

Presuda u predmetu *Marchon* važna je jer pruža osnovu za zaštitu trgovačkim zastupnicima koji ulaze u specifične poslovne odnose sa postojećom klijentelom nalogodavca. S obzirom na šarolikost zadaća pomorskoga agenta i mogućnost da se i on zatekne u opisanoj situaciji, presuda ima vrijednost i u pravu pomorske agencije u odnosu na zastupničke obveze agenta.

Društvo *Marchon* prodavalo je različite modele, marke i kolekcije okvira za naočale optičarima. Svaki od trgovačkih zastupnika društva *Marchon* prodavao je samo neku vrstu okvira iz asortimana. Gđa *Karaszkiewicz* je bila angažirana kao zastupnica društva *Marchon*, za koje je prodavala jednu marku okvira za naočale optičarima s kojima je društvo *Marchon* već imalo poslovne odnose u vezi s drugim markama okvira. Nakon prestanka ugovora, *Karaszkiewicz* je od društva *Marchon* zahtijevala odštetu, tvrdeći da optičare koji su zahvaljujući njezinu posredovanju prvi put kupili okvire dotične marke treba smatrati novim strankama čak i ako su već bili na popisu kupaca koji joj je to društvo

²⁰² *Ibid.*, para 26.

²⁰³ *Ibid.*, para 20.

²⁰⁴ *Ibid.*, para 27.

²⁰⁵ O navedenoj problematici v. više Anderson, H. E., III, *op. cit.*, bilj. 17, str. 77-78.

²⁰⁶ C-315/14, *Marchon Germany GmbH protiv Yvonne Karaszkiewicz*, EU:C:2016:211.

dalo.²⁰⁷ U postupku pred nacionalnim sudom postavilo se pitanje treba li pod pojmom "nove stranke" smatrati osobe koje dotada nisu kupile nikakvu robu od nalogodavca čija je promocija bila povjerena trgovačkom zastupniku unatoč transakcijama između tih osoba i tog nalogodavca u pogledu druge robe.²⁰⁸ Sud je istaknuo kako okolnost da je neka osoba već imala poslovne odnose s tim nalogodavcem u pogledu druge robe ne isključuje mogućnost da ju se može smatrati novom strankom koju je osigurao trgovački zastupnik kada je potonji, svojim zaslugama, uspio uspostaviti poslovni odnos između te osobe i navedenog nalogodavca za robu koju je ovlašten prodavati.²⁰⁹ Sud se pozvao na mišljenje nezavisnog odvjetnika prema kojem činjenica da je nalogodavac trgovačkom zastupniku povjerio prodaju nove robe kupcima s kojima je već imao određene poslovne odnose može biti pokazatelj toga da je ta roba dio asortimana drukčijeg od onoga koji su te stranke dotad kupovale te da će prodaja navedene nove robe potonjima od strane tog trgovačkog zastupnika zahtijevati uspostavu specifičnog poslovnog odnosa, što međutim treba utvrditi sud koji je uputio zahtjev.²¹⁰

Slijedom navedenog, Sud EU je zaključio kako pojam "nove stranke" treba tumačiti na način da se stranke koje je trgovački zastupnik osigurao za robu za čiju prodaju ga je nalogodavac ovlastio moraju smatrati "novim strankama" čak i ako su te stranke već imale poslovne odnose s tim nalogodavcem u pogledu druge robe kada je prodaja prve robe od strane tog trgovačkog zastupnika zahtijevala uspostavu posebnog poslovnog odnosa, što pak mora utvrditi sud koji je uputio zahtjev.²¹¹

5. ZAKLJUČAK

Rad se bavio imovinskim pravima pomorskih agenata u hrvatskom pravu i pravu EU. Potreba za posezanjem u ovu tematiku rezultat je uočenog nedostatka u domaćoj i poredbenoj pravnoj književnosti u pogledu obrade specifičnosti imovinskih prava ove grupe agenata. U radu se polazi od teze da je pomorski agent složen pojam koji se ne može poistovjetiti sa zastupnikom te da heterogenost pravne prirode pomorskog agenta utječe na dijapazon njegovih imovinskih prava. U cilju provjere teze, analizirali su se i uspoređivali propisi pomorskog prava, propisi građanskog i trgovačkog prava te prava EU, dostupni opći uvje-

²⁰⁷ *Ibid.*, para 11.

²⁰⁸ *Ibid.*, para 15 i para 26.

²⁰⁹ *Ibid.*, para 35.

²¹⁰ *Ibid.*, para 39.

²¹¹ *Ibid.*, para 43.

ti poslovanja udruženja pomorskih agenata, dokumenti EU te dostupna sudska praksa. Dan je uvid u domaća i poredbena istraživanja ove tematike koja je autor uspio prikupiti. Provedeno istraživanje dovelo je do sljedećih zaključaka. Pomorski agent ima značajke nalogoprimca, zastupnika, posrednika te pomagača, a u konkretnom slučaju nije isključeno da mu se pripišu karakteristike poslovođe bez naloga. Pritom navedene značajke nisu alternativne već komplementarne jedna drugoj i usko su povezane. *Sui generis* priroda pomorskog agenta podrazumijeva da on, pored imovinskih prava iz PZ-a, treba uživati i odgovarajuća imovinska prava koja za nalogoprimca, zastupnika, posrednika, pomagača (izvođača radova) te poslovođu bez naloga predviđa ZOO. Stoga su se u radu analizirala i uspoređivala rješenja PZ-a i ZOO-a. Zaključuje se kako je ZOO dopunski propis koji u odnosu na relativno šturi PZ proširuje dijapazon imovinskopravne zaštite pomorskih agenata.

Analiza Direktive o samozaposlenim trgovačkim zastupnicima te prateće prakse Suda EU pokazala je kako se ugovorno pravo zastupanja EU primjenjuje i na pomorske agente, uključujući agente-posrednike. Takav zaključak napose se izvlači iz presuda u predmetu *Unamar, Poseidon i Bellone*. U tom smislu etablirani europski standardi pravne zaštite trgovačkih zastupnika vrijede i za pomorske agente. Tako su imovinska prava na proviziju, posebnu naknadu te razliku naknade štete zajamčena i pomorskom agentu. Pritom je pravo na posebnu naknadu uzdignuto na razinu međunarodnog kogentnog pravila. Ono ne ovisi o možebitnom mandatornom upisu u registar niti o činjenici je li pomorski agent sklopio jedan ugovor ili više njih, pod uvjetom da je imao kontinuirano ovlaštenje za zastupanje. Konačno, na državama je da odluče žele li agentima pružiti širu zaštitu od one predviđene Direktivom. Hrvatski pravni okvir na zadovoljavajući način uređuje imovinskopravni položaj pomorskih agenata i slijedi etablirane europske standarde zaštite. Rudimentarnost i načelna dispozitivnost odredaba PZ-a u dijelu u kojem se regulira pomorska agencija omogućava široku slobodu strankama da urede odnos pomorske agencije sukladno svojim preferencijama, što i jest bitna odlika privatnog, posebice trgovačkog prava.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige i članci:

1. Anderson, H. E. III, Conflict of Laws, Agents, and Maritime Commerce: An Analysis Under U.S. and English Law, *U.S.F. Mar L.J.*, vol. 42, 23 (2010), str. 42-80.
2. Baatz, Y. i dr., *Maritime Law, Third Edition*, Informa Law from Routledge, Oxon/New York, 2014.
3. Borčić, V., *Pomorski agent*, Pomorski fakultet Rijeka, Rijeka, 1992.
4. Brémont, O., Compensating a Commercial Agent in the UK: Have Equitable Principles Been Displaced by Political Pragmatism?, *European Business Law Review*, vol. 6, 5 (1995), str. 123-125.
5. Čuveljak, J., Ugovor o komisiji i ugovor o trgovinskom zastupanju (II.), *Pravo i porezi*, vol. 17, 7 (2008), str. 32-42.
6. Eftestøl-Wilhelmsson, E., Part VII: EC agency law and intermediaries in shipping, *Scandinavian Institute of Maritime Law Yearbook*, 2006., str. 15-38, URL: http://www.helsinki.fi/katti/english/EE-W_Publications/EE-W_SIMPLE_2006.pdf. (22. 1. 2018.).
7. Fry, W., Commercial Agents Rights, URL: [http://www.williamfry.ie/publication-article/commercial_agents_rights.aspx?paid=0&keyword=commercial agents rights&month=0&year=2010](http://www.williamfry.ie/publication-article/commercial_agents_rights.aspx?paid=0&keyword=commercial+agents+rights&month=0&year=2010). (4. 2. 2018.).
8. Genzow, C. F., § 89b HGB: Die Falschberechnung des Ausgleichsanspruchs, *Internationales Handelsrecht: Zeitschrift für das Recht des Internationalen Warenkaufs und Warenbetriebs*, vol. 14, 4 (2014), str. 133-136.
9. Hlača, V., Povijesni razvoj pomorskog prava na hrvatskoj obali Jadrana, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 20, 1 (1999), str. 63-79.
10. Huysen, R., *Die Voraussetzungen für den Provisionsanspruch des Handelsmäcklers und Handlungsagenten: Inaugural-Dissertation*, Hohe Juristische Fakultät der Königlichen Universität Greifswald, Iserlohn, 1915.
11. Ivančić, Kačer, B.; Raić, V., The Application of the General Provisions of the Obligatory Relations Act to Maritime Contracts, *Transactions of Maritime Science*, vol. 4, 1 (2015), str. 5-13, URL: https://www.toms.com.hr/archive/vol4/no1/toms_vol4no1_doi001.pdf. (6. 2. 2018.).
12. Kordiš, H., Zastupnička provizija (II.), *Pravo i porezi*, vol. 2, 1(2011), str. 63-71.
13. Ledić, D., Pomorski agent, prokurist i trgovački zastupnik – sličnosti i razlike, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, suppl. 2* (2002), str. 11-41.
14. Marin, J., Obveza plaćanja vozarine na osnovi ugovora o prijevozu stvari, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 39, 153-154 (1999), str. 159-163.
15. McDonagh, R., Who is commercial agent; do I really care?, Mason Hayes & Curran, URL:http://www.mhc.ie/fs/doc/publications/Commercial_Agents_Export_Ireland__Robert_McDonagh_November_07.pdf. (4. 2. 2018.).

16. Moolenaar, S., Goodwill hunting, *Maritime Risk International*, listopad 2012., str. 22-23, URL: https://www.akd.nl/Downloads/PublicatiesPDF/974890_maritime%20risk%20int_sebm_%20oct12.pdf. (22. 1. 2018.).
17. Mudrić, M., Ugovor o pomorskoj agenciji – nevaljana odredba općih uvjeta poslovanja (prikaz presude), *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 53, 168 (2014), str. 200-203.
18. Pavić, D., *Pomorsko imovinsko pravo*, Književni krug Split, Split, 2006.
19. Poljanec, K., Substantive, procedural and conflict of laws issues of implementation of provisions on commercial agents' rights according to the Directive 86/653/EEC on the coordination of the laws of the Member States related to self-employed commercial agents, *Collection of papers: Economic Integrations, Competition and Cooperation: Accession of the Western Balkan Region to the European Union* (ur. Vinko Kandžija; Andrej Kumar), CEMAFI International Association, Nica, 2016., str. 795-811.
20. Roppo, V., From Consumer Contracts to Asymmetric Contracts: a Trend in European Contract Law, *European Review of Contract Law*, vol. 3, 5(2009), str. 304-349.
21. Rühl, G., Extending *Ingmar* to Jurisdiction and Arbitration Clauses: The End of Party Autonomy in Contracts with Commercial Agents?, *European Review of Private Law*, vol. 15, 6 (2007), str. 891-903.
22. Schmidt, K., *Handelsrecht: Unternehmensrecht I*, 6. Auflage, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2014.
23. Sikirić, H., *Ugovor o trgovačkom zastupanju u poredbenom trgovačkom i poredbenom međunarodnom privatnom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1994.
24. Skorupan, V., Naknada za korištenje objekata sigurnosti plovidbe, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 45, 160 (2006), str. 162-164.
25. Skorupan Wolff, V., Agencijski posao – prikriveni, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 5, 167(2013), str. 220-223.
26. Skorupan Wolff, V., Nastupanje pomorskog agenta u ime obiju ugovornih strana, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 48, 163 (2009), str. 215-218.
27. Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: *Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc.*, 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 173-193.
28. Vedriš, M.; Klarić, P., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2009.
29. Verhagen, H. L. E., *Agency in Private International Law: The Hague Convention on the Law Applicable to Agency*, T.M.C. Asser Instituut, Martinus Nijhoff Publishers, Hague/Boston/London, 1994.
30. Vukmir, B., *Pravo međunarodnih plaćanja. Instrumenti osiguranja plaćanja i ugovorne klauzule plaćanja: prilozi za pripremanje i polaganje ispita iz predmeta Pravo međunarodnih plaćanja*, Pravni fakultet, Zagreb, 1997.

31. Vukmir, B., *Pravo međunarodnog trgovinskog zastupanja*, Informator, Zagreb, 1984.
32. Zubović, A., *Praksa Europskog suda iz područja trgovinskog zastupanja*, *Hrvatska pravna revija*, vol. 8, 10 (2000), str. 95-99.

Izvori s Interneta

1. FONASBA BIMCO General Agency Appointment Agreementa (prosinac 2017.), URL: <https://www.fonasba.com/documentation>. (24. 1. 2018.).
2. URL:<https://asbac.hr/clanice-2/>. (22. 1. 2018.).
3. Opći uvjeti Udruge pomorskih agenata Hrvatske, URL: <https://asbac.hr/opci-uvjeti/>. (22. 1. 2018.).

Hrvatska, Republika

1. Pomorski zakonik, NN br. 181/2004, 76/2007, 146/2008, 61/2011, 56/2013, 26/2015.
2. Pravilnik o uvjetima za obavljanje djelatnosti pomorskog agenta, te pravima i obvezama pomorskog agenta, NN br. 82/2007.
3. Ustav RH, pročišćeni tekst, NN br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014.
4. Zakon o obveznim odnosima, NN br. 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015.

Njemačka, Savezna Republika

1. Trgovački zakonik SR Njemačke (BGBl. I S. 219) od 10. svibnja 1897., zadnja izmjena 18. 7. 2017. (BGBl. I S. 2745).

unija, Europska

1. Direktiva Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih trgovačkih zastupnika, Službeni list Europskih zajednica, L 382/17, str. 45.
2. Izvješće o primjeni članka 17. Direktive Vijeća o koordinaciji prava država članica u odnosu na samozaposlene trgovačke zastupnike (86/653/EEC), COM (96)364 konačna verzija, Bruxelles, 23. srpanj 1996., str. 1.
3. Sažetak evaluacije Direktive Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih trgovačkih zastupnika, https://ec.europa.eu/growth/content/evaluation-commercial-agents-directive-86653eec-report-0_en, 17. srpanj 2015. (3. 2. 2018.).

Praksa Suda EU

1. C-215/97, *Barbara Bellone protiv Yokohama Spa*, EU:C:1998:189.
2. C-104/95, *Georgios Kontogeorgas v Kartonpak AE*, EU:C:1996:492.
3. C-465/04, *Honyvem Informazioni Commerciali Srl protiv Mariella De Zotti*, EU:C:2006:199.
4. C-381/98, *Ingmar GB Ltd protiv Eaton Leonard Technologies Inc.*, EU:C:2000:605.
5. C-315/14, *Marchon Germany GmbH protiv Yvonne Karaszkievicz*, EU:C:2016:211.
6. C-3/04, *Poseidon Chartering BV v Marianne Zeeschip VOF and Others*, EU:C:2006:176.
7. C-338/14, *Quenon K. SPRL protiv Beobank SA, prije Citibank Belgium SA, Metlife Insurance SA, prije Citilife SA*, EU:C:2015:795.
8. C-348/07, *Turgay Semen v Deutsche Tamoil GmbH*, EU:C:2009:195.
9. C-184/12, *United Antwerp Maritime Agencies (Unamar) NV v Navigation Maritime Bulgare*, EU:C:2013:663.

Praksa sudova RH

1. Trgovački sud u Rijeci, Presuda br. IX-P-600/96-15 od 21. svibnja 1996., Marin, J. Obveza plaćanja vozarine na osnovi ugovora o prijevozu stvari, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 39, 153-154 (1999), str. 159-163.
2. Visoki trgovački sud RH, Pž-2403/09 od 25. ožujka 2014., Mudrić, M., Ugovor o pomorskoj agenciji – nevaljana odredba općih uvjeta poslovanja, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 53, 168 (2014), str. 200-203.
3. Vrhovni sud RH, Revt 52/09-2 od 23. lipnja 2010., Skorupan Wolff, V., Agencijski posao – prikriveni, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 5, 167 (2013), str. 220-223.
4. Vrhovni sud RH, II Rev-123/1995-2 od 29. listopada 1998., Skorupan, V., Naknada za korištenje objekata sigurnosti plovidbe, *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 45, 160 (2006), str. 162-164.

Praksa sudova Sjedinjenih Američkih Država

1. Okružni sud Južnog distrikta New Yorka, 227 F. Supp. 17 (S.D.N.Y. 1964), Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 178.
2. Okružni sud Južnog distrikta New Yorka, 707 F. Supp. 155 (S.D.N.Y. 1989), Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 192.

3. Okružni sud Sjevernog kalifornijskog distrikta, 351 F. Supp. 373 (N.D. Cal. 1972), *aff'd*, 498 F.2d 411 (9th Cir. 1974), Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 182.
4. Okružni sud Južnog distrikta Sud New Yorka, 10 F. 848 (S.D.N.Y. 1881), Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 177.
5. Vrhovni sud SAD-a, 58 U.S. (17 How.) 477 (1854), Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 174.
6. Žalbeni sud Drugog okruga, 51 F.2d 1010 (2d Cir. 1931), Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 177.
7. Žalbeni sud Petog okruga, 290 F.2d 697 (5th Cir. 1961), Van Huis, William A., Admiralty Opens its Doors to Agency Contracts which Are Maritime in Nature: Exxon Corp. v. Central Gulf Lines, Inc., 111 S. Ct. 2071 (1991), 17 S. Ill. U. L. J. 173 (1992), str. 181.

Summary:

MARITIME AGENT PROPERTY CLAIMS IN CROATIAN AND EUROPEAN LAW WITH PARTICULAR REFERENCE TO INDEMNITY CLAIMS

An overview of maritime agent property rights in Croatian and EU law is given. The paper puts forward the thesis that a maritime agent is a complex notion that cannot be identified with the notion of an ordinary agent. A maritime agent combines functions of several mandataries. Such legal nature determines his property rights. Full insight into a maritime agent's property rights can be given only by analysing subsidiary applicable rules of civil or commercial law. The author analyses domestic and European regulations, general terms and conditions of maritime agency associations, documents, the case law of the European Court of Justice and the case law of American courts. The result of such approach has shown that the list of maritime agent property rights is broader than the list of property rights they enjoy according to the Maritime Code. The paper further explores whether and to which extent the Directive on self-employed commercial agents applies to maritime agents. References to the institute of indemnity and to its role in (maritime) agency law are given. The result of this research indicates to the fact that the Directive is applicable to maritime agents, including shipbrokers. The author concludes by stating that a maritime agent is a special kind of subject in maritime legal transactions that combines functions of agent, intermediary, and assistant. Such legal position of a maritime agent implies that he enjoys property rights regulated by maritime law, civil law, commercial law, and the EU contract law.

Keywords: *maritime agent; agent; commission; expenditures; indemnity.*